

De filosoof

Periodieke uitgave van de Faculteitsvereniging Utrechtse Filosofiestudenten voor het
Departement Wijsbegeerte Utrecht · Jaargang 9 · Nummer 45 · februari 2010 ·
Email: de.filosoof@phil.uu.nl · Website: fuf.phil.uu.nl/de-filosoof

FILOSOFIE

EN

MAATSCHAPPIJ

Decaan: Wiljan van den Akker
Interview Job Cohen
Artikel Bas Haring
En veel discussie

Inhoudsopgave

Voorwoord ▶ 3

Stelling

Wat is de rol van de filosofie? ▶ 4

Artikel

Interdisciplinaire symposia & filosofisch
elitarisme ▶ 6

Verslag

Debat of debacle: Gude versus Lievers ▶ 7

Artikel

Niets niet ▶ 9

Artikel

Maatschappelijk betrokken filosofie ▶ 10

FUF-Activiteitenverslag

Symposium: werk of wijsheid? ▶ 12

Verslag

De paradoxen van irrationaliteit ▶ 13

Interview: Job Cohen

Duurzame geesteswetenschappen ▶ 14

Info

Venster naar de toekomst ▶ 16

Info

Filosofie en “the smoking gene” ▶ 17

Column

Waarom letterkunde en filosofie in dezelfde
faculteit zitten ▶ 19

Info

Nieuws van de Faculteitsraad ▶ 20

Column

Iets Fransigs ▶ 21

Mijn Held

Robert Solovay ▶ 22

Artikel

Populaire filosofie ▶ 24

Afstudeerrubriek

GroenLinks ▶ 25

Klassieker

1984 ▶ 26

Recensie

Maatschappij en filosofie gecombineerd in
één boek ▶ 27

Artikel

Liever de gifbeker ▶ 28

Artikel

Vraag en verantwoordelijkheid ▶ 29

Essay

Het vrije individu en de gedesorïenteerde
nihilist ▶ 30

Opinie

Ingezonden Post ▶ 32

FUF-Kalender

11 februari

Open Podium!

17 februari

Lustrum-Whiskyproeverij

18 februari

Uur of Vijf, Drank In Je Lijf!

24 februari

de aller-aller-allereerste FUF-cantus

4 maart

Halfjaarlijkse ALV

4 maart

Lenteborrel

25 maart

Feest: FUF, Incognito & Atlas

10 mei

FUF Lustrum: opening

11 mei

FUF-Lustrum: Cultuur-en buitendag

12 mei

FUF-lustrum: Forum

13 mei

FUF-lustrum: grootste afsluiting! :)

14 mei

FUF-lustrum: uitbrakdag

Murphy's Law

DASCHA DÜRING

Er is van alles gezegd; alles is gedetermineerd, alles is wil tot macht, alles is liefde, alles is kut... Pardon my french, ik parafraseer, dus mij valt geen blaam... toch? Hoe dan ook, ik stond enige tijd geleden buiten te roken en bedacht me dat ook wel eens wordt geuit 'dat het allemaal Murphy's law is'. Meestal wordt daarmee gerefereerd aan de ironie van het leven of iets dergelijks, maar aangezien ik een scriptie had om te schrijven, besloot dat het een uitgelezen moment was uit te zoeken wat nu precies de historie was van het idee van de wet van Murphy. Blijkt dat de beste man dus echt heeft bestaan; ingenieur Edward A. Murphy was in 1949 bezig met een project dat onderzocht hoeveel snelheidsverlies een menselijk lichaam kan verdragen in een plotse stop zonder, tsja, compleet te verbrijzelen, iets dat natuurlijk enige precaire gevolgen heeft voor de omstanders en daarmee onwenselijk is. Ergens in dit project heeft hij de gevleugelde uitspraak '*all that can go wrong, will go wrong*' geuit en daarmee zijn voetafdruk in de wereld achtergelaten. Relevantie? Komt eraan. Zoals wellicht uit mijn vraag om kopij bleek, was de redac-

tie bijna wanhopig op zoek naar een teken van leven aan jullie kant. En zoals meestal de achterliggende context van een wanhoopskreet betaamt, lag een idee van de nuttelosheid onder deze vraag; ik had nooit verwacht dat er een significante hoeveelheid respons zou komen... Foute bingo; we hebben nog nooit zoveel inzendingen gehad! Wij hebben een droom die de Filosoof heet; een blad dat een spreekbuis vormt voor studenten *en* docenten, plaats heeft voor filosofisch-inhoudelijke ideeën, departementaire zaken *en* de rest van wat jullie bezig houdt (binnen zekere restricties natuurlijk...). We hebben met de kopij die we ditmaal hebben ontvangen mogelijkheid dit te realiseren. Dank u! Dank u en ga zo door! Ik weet niet wat 'alles is', niet op metafysisch niveau en ook niet als 'niet-ontologisch vormgevend principe', maar ik weet één ding wel: Murphy's Law is geen idee waar je handelingen door moet laten bepalen. Iets in de trant van 'niet geschoten is altijd mis' is beter. Al is het met een dergelijke instelling waarschijnlijk wel handig geen carrière te ambiëren die iets te maken heeft met menselijke veiligheid...

Colofon

Hoofdredactie:
Dascha Düring

Eindredactie:
Carien de Jong

Redactie:
Jort Blokpoel
Renetta Bos
David Dijkzeul
Martijn Engels

Vormgeving:
Martijn Engels

De Filosoof nr. 45: oplage 460
Deadline nr. 46: mei '10
Kopij: de.filosoof@phil.uu.nl

De redactie behoudt zich het recht voor om artikelen te wijzigen of in te korten.

De Filosoof is een uitgave van de FUF & het Departement Wijsbegeerte UU, Heidelberglaan 8, 3584 CS Utrecht

Wat is de rol van de filosofie?

Leon Geerdink; 3de-jaars

Traditioneel wordt de studie van filosofie opgedeeld in drie deelgebieden: de *fysica*, de *ethica* en de *logica*. De *fysica* probeert via eerste principes te begrijpen hoe de natuur werkt. De *ethica* is op zoek naar het goede leven en hoe wij, als mens, moeten handelen. De *logica* onderzoekt de wetten van het denken en probeert het denken te behoeden voor fouten.

Dat deze gebieden een eenheid vormen is niet langer vanzelfsprekend. De *fysica* begon zich al in de 17^e eeuw van deze eenheid los te maken en de *logica* lijkt de *fysica* nu te willen volgen. De filosofie, echter, zou deze eenheid juist goed in het oog moeten blijven houden.

Wij kunnen de natuur haar geheimen niet ontwringen, wanneer wij geen rekening houden met de wetten van het denken. Denk aan Bacon, die de *fysica* probeerde te beschermen tegen de idolen van de mens, of aan het werk van Popper. In 1955 waarschuwden Einstein en Russell ons dat wij in ons handelen rekening moeten houden met de ontwikkelingen binnen de *fysica*. Een derde wereldoorlog zou dankzij de onvoorstelbaar snelle vooruitgang nog vele malen onmenselijker zijn dan de eerste twee. De *ethica* en de *logica* moeten ook niet gescheiden worden. In het domein van de *ethica* verschaft de *logica* ons “the power to detect fallacies, and to tear to pieces the flimsy illogical arguments, which you will continually encounter in books, in newspapers, in speeches, and even in sermons, and which so easily delude those who have never taken the trouble to master this fascinating Art.” (Lewis Carroll, Symbolic Logic, <http://www.lhup.edu/~dsimanek/carroll.htm>)

De filosoof zou zich bewust moeten zijn van deze eenheid en zich niet laten verleiden tot het bestuderen van slechts één van deze gebieden. Voor iemand die zoekt naar waarheid en wijsheid is studie van alle drie noodzakelijk.

Bert van den Berg; docent

“Philosophie ist jenes Denken, womit man we-sensmäßig nichts anfangen kann und worüber die Dienstmägde notwendig lachen.” (M. Heidegger, *Die Frage nach dem Ding* (Gesamtausgabe B. 41, p. 3))

De relatie tussen filosofie en maatschappij is al vanaf het allereerste begin een problematische. Dat is tenminste de strekking van een beroemde anekdote over Thales die door Plato's Socrates in de *Theaetetus* (174a ff.) wordt verteld: Thales ging zo op in zijn astronomische observaties dat hij niet oplette waar hij liep en in een put viel. Een toevallig passerend Thra-

cisch dienstmeisje met gevoel voor humor sneerde vervolgens dat Thales in zijn vurig verlangen om de hemelse zaken te kennen geen oog had voor de dingen pal onder zijn neus en voor zijn voeten. Socrates merkt vervolgens op dat die sneer van toepassing is op alle filosofen. Ze gaan zo op in hun gedachten dat ze geen oog hebben voor de wereld om hen heen en zich volledig onttrekken aan deelname aan het normale maatschappelijke leven.

Een beetje filosoof maakt inderdaad al snel een wereldvreemde indruk met zijn ondoorgroendelijke logische formules, zijn bizarre gedachte-experimenten en problemen die met de ‘echte’ wereld weinig van doen lijken te hebben. Aristoteles gebruikt de figuur van Thales om het verschil te benadrukken tussen het praktisch verstand, *phronesis*, van de politici en de mooie, maar onnutte wijsheid, *sophia*, van de filosofen. Vanuit het Aristotelische perspectief zou je de filosoof kunnen zien als een soort kunstenaar die kunst maakt omwille van de kunst. Zijn denk- kunsten zijn een doel op zichzelf— *l'art pour l'art*—net zo goed als er wetenschappers zijn die domweg willen weten hoe ‘het’ zit, zonder zich druk te maken om de eventuele praktische toepasbaarheid van hun kennis.

Toch kan het niet de bedoeling van Plato zijn geweest om met deze anekdote filosofie maatschappelijk irrelevant te verklaren. Anders dan Aristoteles maakt hij geen strikt onderscheid tussen *sophia* en *phronesis*. In de *Theaetetus* legt Socrates vervolgens uit dat zoals Thales de hemellichamen bestudeerde, hij zich wijdt aan het zoeken naar algemene ethische definities. Dat is op zich niet erg praktische kennis. Je hebt er bijvoorbeeld weinig aan in een rechtbank waar concrete gevallen van recht en onrecht spelen, zoals ook zou blijken bij het proces tegen Socrates zelf. Het is echter wel juist deze aanpak die Socrates in staat stelt om zijn fameuze rol van horzel in de Atheense samenleving te spelen. Zijn ogenschijnlijk theoretische zoektocht naar algemene definities stelt hem in staat allerlei vanzelfsprekende ideeën over moraal en ethiek ter discussie te stellen en dat heeft wel degelijk praktisch consequenties. Juist omdat de filosoof zich buiten de normale maatschappelijke orde stelt kan hij vanuit het ongebruikelijke perspectief dat hij kiest, zo suggereert Plato, voor diezelfde maatschappij relevant zijn.

Abulhassan Al-Jaberi; 1ste-jaars

Wanneer ik de treinconducteur uitmaak voor *onopgevoed proleterig zwijn*, word ik verzocht en geholpen de trein te verlaten. Dit is niet het geval als ik netjes mijn ov-jaarkaart tevoorschijn haal als er om mijn vervoersbewijs wordt gevraagd.

Toch heb ik geen theoretische basis om te concluderen dat het uitschelden van de opzichter van de trein noodzakelijkerwijs er toe leidt, dat je de trein uitgeschopt wordt. Herinnert u zich Hume? Wij nemen slechts aan dat causaliteit bestaat en baseren ons causaliteitsbegrip louter op herhaalde subjectieve ervaring, op gewoonte. Het is dus niet noodzakelijk, maar hooguit waarschijnlijk dat ik de trein uitgezet word wanneer ik een conducteur het bovengenoemde mededeel.

Nou is het in dit voorbeeld best redelijk om causaliteit in twijfel te trekken, maar Hume zou het zelfde zeggen over een persoon die 100 keer door het hoofd geschoten wordt met een machine geweer: het is hooguit waarschijnlijk dat deze persoon zal overlijden.

Hoe valide dit stukje informatie ook zou kunnen zijn, de meesten onder ons zullen er niet bij stilstaan in een trein. Behalve dat je er slim van wordt, is het lang niet altijd duidelijk waarom filosofische kennis zo belangrijk is. In de komende paar honderd woorden zal ik kort uitleggen waarom filosofen niet alleen in hun eigen wereldje leven.

Ik zal kort zijn over theoretische filosofie: theoretische kennis heeft praktische implicaties. Als wij bijvoorbeeld vast kunnen stellen dat dieren denken, voelen en lijden, dan kan dat implicaties hebben voor de wijze waarop wij ze dienen te behandelen. Ook geldt

dat intellectuele verkenning ons nieuwe inzichten en perspectieven kan verschaffen die later relevant kunnen zijn.

Nu komt dan het sappige spul. Van oudsher zijn het filosofen geweest die zich systematisch bezig hielden met nadenken, speculeren, reflecteren en nog meer van deze dingen die allemaal bijna het zelfde betekenen. Er werd over van alles nagedacht, ook over sociale instituties, principes en dominante overtuigingen. Het zijn vooral deze dingen die sterk het leven van mensen beïnvloeden en een samenleving construeren. Hoe sterk gerationaliseerd en pragmatisch een samenleving ook is, je hebt altijd een dominante orde en dominante overtuigingen.

Deze moeten niet zomaar geaccepteerd worden. Wat een filosoof altijd moet doen is alles in twijfel trekken en kritisch analyseren. Samenlevingen evolueren en veranderen en filosofen spelen daar een grote rol bij. Ideeën als 'je hebt een soevereine alleenheerser nodig' zijn geïnspireerd door filosofen en ook weer door veel filosofen flink onder vuur genomen. Zo waren Montesquieu en Marx misschien wel het hart van de Franse en Russische revoluties. Je kunt dus zien dat wat ik hier schrijf niet nieuw en origineel is. Dit maakt het echter niet minder waar en relevant. Vandaag de dag zijn er nog altijd maatschappelijke vraagstukken waar filosofen belangrijk bij kunnen zijn. Denk bijvoorbeeld aan vrijheid van meningsuiting en broeder Geert, denk aan de markt en of deze wel rechtvaardig georganiseerd is.

De rol van filosofen in de samenleving is dus in ieder geval intellectuele verkenning en het uitdagen van alle heersende overtuigingen, normen, instituties en principes.

Interdisciplinaire symposia & filosofisch elitarisme

HARMEN GHIJSEN

Naar aanleiding van het NWO Symposium “Fads and Fallacies in the name of Cognitive Science” wil ik graag mijn algemene scepsis verkondigen over het organiseren van dit soort interdisciplinaire symposia, en over de huidige ‘fad’ van interdisciplinariteit in het algemeen. Tegenwoordig wil men graag - en is men bereid om te belonen - dat filosofen de discussie aangaan met (andere?) wetenschappers. Ik vraag me werkelijk af in hoeverre een discussie tussen filosoof en wetenschapper vruchtbaar is voor de oplossing van filosofische of wetenschappelijke problemen.

Op het eerder genoemde symposium waren twee uitstekende filosofen, Dr. Peter Hacker & Prof. Ruth G. Millikan, uitgenodigd om hun visie te geven over de relatie tussen filosofie en cognitiewetenschap. Hacker brengt een duidelijke scheidingslijn aan tussen filosofie en wetenschap: filosofie is er om conceptuele verwarring de wereld uit te helpen en wetenschap is er om empirische resultaten te boeken. Millikan daarentegen is van mening dat er alleen een gradueel onderscheid is tussen filosofie en wetenschap, waarbij filosofie een zeer theoretische tak van de wetenschap is. Volgens Millikan hebben veel concepten empirische inhoud en zijn ze constant onderhevig aan aanpassingen en veranderingen, dus zal de filosoof uit zijn luie leunstoel moeten komen om uitspraken over die concepten te kunnen doen.

Ondanks deze twee verschillende visies op de relatie tussen filosofie en wetenschap, zijn beide compatibel met een vorm van filosofisch ‘elitarisme’. Filosofie is geen gemakkelijke activiteit waarmee iedereen zich zomaar even kan bezighouden; een opvatting die in schril contrast staat met de huidige neiging tot het organiseren van ‘filosofische’ cafés en ‘filosofische’ discussies in buurthuizen, waar iedereen even gezellig kan mee- filosoferen, onder het genot van een wijntje natuurlijk. De opvatting van filosofie als een moeilijke inspanning wordt door NWO geen recht aangedaan wanneer ze een symposium organiseert waarbij verwacht wordt dat filosofen de discussie moeten aangaan met bijvoorbeeld cognitiewetenschappers over

de relatie tussen filosofie en cognitiewetenschap. Wat de taak en methodologie is van filosofie is zelf een filosofisch onderwerp, wat vraagt om een specifiek filosofische benadering. Een discussie daarover is daarom niet zomaar voor iedereen toegankelijk. Overigens geldt hetzelfde wanneer we de rollen omdraaien: een filosoof kan natuurlijk niet zomaar mee discussiëren over de resultaten van een fMRI scan.

Uit de discussie op het door NWO georganiseerde symposium kwam dit duidelijk naar voren. Er werd een karikatuur van ‘de filosoof’ neergezet en sprekers werden verkeerd geïnterpreteerd en bekritiseerd op punten die zij zelf helemaal niet hadden verdedigd. Zelfs de discussieleider deed hierbij een duits in het zakje - nota bene zelf een filosoof - maar dat heeft misschien weer te maken met de neiging van universiteiten om mediagenieke in plaats van inhoudelijk sterke hoogleraren aan te stellen...

Dit betekent dat we niet moeten meegaan met

"Filosofie is geen gemakkelijke activiteit waarmee iedereen zich zomaar even kan bezighouden."

de heersende interdisciplinariteitsrage, als dit inhoudt dat filosofen op gelijke voet met wetenschappers moeten discussiëren over filosofische of wetenschappelijke problemen. Filosofen hoeven niet aan wetenschappers te vragen of zij bijvoorbeeld vinden dat determinisme een probleem vormt voor de vrije wil; evenmin hoeven wetenschappers aan filosofen te vragen hoe er bijvoorbeeld betere methodes kunnen worden ontwikkeld voor het meten en registreren van breinactiviteit. Het geldt dat wordt bespaard met het niet langer organiseren van nutteloze symposia (met exclusieve lunch vooraf en een borrel met vier soorten bier, drie soorten wijn en vijf soorten sterke drank achteraf) waarbij dit wel op het programma staat, kan dan mooi worden gebruikt voor het aanstellen van extra Aio's.

Betekent dit dat filosofen en wetenschappers zich dan niets meer van elkaar moeten aantrekken? Helemaal niet. In Millikans opvatting van filosofie is het voor de filosoof belangrijk om empirische data te raadplegen voordat hij een uitspraak kan doen over bijvoorbeeld denken en taal. Hier moet een filosoof

zich dus laten onderrichten door de wetenschapper. Nadat de filosoof echter onderricht is, kan hij op zijn beurt beter aanduiden op welke plaatsen zich nog conceptuele onduidelijkheid bevindt, of kan hij zelfs een theorie geven over de filosofische gevolgen van de wetenschappelijke ontdekkingen. Bij Hacker is de rol van de filosoof pretentiever: de filosoof voert een conceptuele analyse uit door te kijken naar het gebruik van bepaalde concepten in bepaalde taalspelen en kan op basis daarvan bepalen of er sprake is van conceptuele verwarring in de wetenschap. Om deze verwarring op te helderen, doet de wetenschapper er goed aan om naar de filosoof te luisteren.

Welke van deze twee opvattingen over de relatie tussen filosofie en wetenschap ook de juiste is (hoewel ik neig naar de eerste, wat ook de communicatie tussen filosofie en wetenschap ten goede zou komen), beide kunnen worden gezien als ingaand tegen het idee van een discussie op gelijke voet tussen filosoof en wetenschapper. NWO, maar ook de universiteit, zou er daarom goed aan doen de fad van interdisciplinariteit te temperen, of deze op een betere manier in te vullen. Er moet niet worden meegegaan met het huidige motto van "iedereen kan filosofie"; de status van filosofie moet weer worden verhoogd om duidelijk te maken dat filosofie, hoewel zelf misschien geen wetenschap, in ieder geval een activiteit is waarvoor academische scholing noodzakelijk is.

Verlag

Debat of debacle: Gude versus Lievers

WENDY BOS

Op 20 oktober 2009 waren René Gude, directeur van de Internationale School voor Wijsbegeerte, en onze docent van de theoretische filosofie Menno Lievers te gast bij de nieuwe mastercursus Filosofie, Wetenschap en Opinie. In het debat dat ze zouden voeren stond de vraag centraal of filosofie binnen de universiteit thuishoort, of ook een geschikte activiteit is voor daarbuiten. De populaire filosofie viert tegenwoordig hoogtij en we kunnen ons afvragen of dat een goede zaak is. Aanleiding voor het debat waren de stukken die beide heren in april 2009 over dit onderwerp schreven in het NRC Handelsblad. Menno Lievers schreef in zijn stuk dat de afstand die er tussen de academische en de populaire filosofie bestaat zo groot is, dat de populaire filosofie nauwelijks meer voor filosofie door mag gaan. René Gude's stelde in reactie daarop dat de populaire filosofie alleen maar succesvol kan zijn, wanneer daar succesvolle academische filosofie achter schuilt gaat.

Het debat in de collegezaal was niet alleen een demonstratie van inhoudelijke standpunten, maar vooral ook een demonstratie van retorisch vermogen en onvermogen. De retorica maakte een behoorlijk deel uit van de cursus Filosofie, Wetenschap en Opinie, dus op het eerste gezicht was dat niet zo'n probleem. Maar laten we bij het begin beginnen.

Het begon goed. René Gude begon over zijn werk bij de Internationale School voor Wijsbegeerte, waar leken onder professionele begeleiding kennis kunnen

maken met de belangrijkste filosofen en thema's uit de geschiedenis. Gude is een bevolgen man, met een aardige dosis temperament. Hij trakteerde ons op een lofredde aan de filosofie en sprak over de waarde die de filosofie voor de samenleving kan hebben. Iedereen heeft vragen van levensbeschouwelijke, zingevende aard; vragen die veelal herleid kunnen worden tot de meest fundamentele filosofische vraagstukken. In het dagelijkse leven is er echter vaak geen tijd om diep over dit soort vragen na te denken. Filosofen nemen die tijd om na te denken juist wel en hebben bovendien 2500 jaar filosofische geschiedenis beschikbaar om zich op te beroepen. Volgens Gude is de filosofie bij uitstek een wetenschap die geschikt is voor het grotere publiek. De academische filosofie en de publieksfilosofie zijn daarbij sterk met elkaar verbonden. De academische filosofie moet er zijn voor het onderzoek, waardoor de filosofie zich blijft ontwikkelen. De publieksfilosofen moeten zich als doel stellen een vertaalslag te maken van academische filosofie naar begrijpelijke taal voor de leek. Door verschillende mogelijke antwoorden op filosofische vragen aan het grotere publiek te presenteren, kan de publieksfilosoof voorkomen dat ieder mens er door vallen en opstaan achter moet komen hoe ingewikkeld filosofische kwesties in elkaar kunnen zitten, en hoe moeilijk het is daarin een standpunt in te nemen. Er is al zoveel denkwerk verricht, waarom zouden niet-filosofen daar niets aan kunnen hebben wanneer ze zichzelf fundamentele vragen stellen? Gude ziet de publieksfilosofie voor zich als een gilde dat ten dienste

staat van mensen met dit soort vragen.

Tot zover René Gude. Het woord was aan Menno Lievers, minder temperament, een tikkeltje onverstoorbaar zelfs, maar inhoudelijk een stuk kritischer dan Gude. Filosofie, volgens Lievers, is in de volksmond een veel te breed begrip geworden. 'Non-fictie van min of meer beschouwelijke aard', 'de naam van een themafeest', het mag tegenwoordig allemaal filosofie heten. Hoe succesvol filosofische stedentrips, de nacht van de filosofie, *Filosofie Magazine* en stand-up filosofen ook zijn, Lievers heeft er weinig mee. Veel van wat tegenwoordig voor filosofie doorgaat, is volgens hem geen echte filosofie. Het houdt zich niet meer bezig met de meest fundamentele vragen die de filosofie kenmerken, als wat is waarheid?, wat is betekenis? en wat is kennis? Bovendien gaat populaire filosofie vaak veel te snel. Als in televisie-programma's aan filosofen om antwoorden gevraagd wordt op vragen die veel reflectie en studie vergen, dan is er slechts voldoende tijd om met een mening te antwoorden.

Lievers' kritiek betreft echter niet alleen de populaire filosofie. Ook de academische filosofie komt er niet ongeschonden vanaf. Binnen de universiteiten wordt volgens Lievers ook vaak geen echte filosofie meer bedreven. De taal filosofie is opgegaan in theoretische linguïstiek, de filosofie van de geest in de cognitiewetenschappen, de logica behoort nu tot de wiskunde en de geschiedenis van de filosofie is geschiedenis geworden. De filosofie vlucht, zoals Lievers het noemt, in de armen van de vakwetenschappen, terwijl de populaire filosofie inmiddels vrijwel alles als filosofie weet te presenteren. De echte filosofie, zowel binnen als buiten de academie, dreigt te verdwijnen.

Tegen deze nogal pessimistische opvatting ging René Gude fel in. Zoals gezegd, hij is een temperamentvolle man. Dat Lievers bepaalde praktijken in de populaire filosofie bekritiseerde was tot daaraan toe, maar de negativiteit waarmee Lievers over de academische filosofie praatte, waar hij nota bene zelf deel van uitmaakt, ging voor Gude te ver. Toen vervolgens een medestudent vroeg waarom het belangrijk is dat leken Kant lezen, leek Gude's geduld op. Als filosofiestudenten en docenten al geen vertrouwen meer hebben in de waarde van ons vak, waar staat de filosofie dan nog? Gude's lofzang werd een tirade tegen Lievers' pessimisme. Oei. Retoriek kan blijkbaar ook doorschieten. Lievers, onverstoorbaar en met een ietwat cynische blik, wachtte rustig tot het voorbij was.

Het waardige debat dat ons voor ogen stond, was plotseling in sensatie veranderd. Wat was hier aan hand? Welnu, het leek niet zozeer een botsing van standpunten als wel een botsing van twee zeer uiteenlopende karakters. Dat de discussie zo moeizaam verliep, kwam voornamelijk doordat de beide partijen in essentie niet zo erg van mening verschilden. En toegegeven, een interessant debat voeren terwijl je het over de eigenlijke vraag al eens bent, is niet gemakkelijk. Op de vraag of filosofie buiten de academie bestaansrecht heeft, antwoordden de heren allebei instemmend, mits het op een integere manier gebeurt. De vraag die dan overblijft is hoe we dat moeten doen. Hoe kan de filosofie op een aansprekende manier aan een breder publiek kenbaar worden gemaakt, zonder dat daarmee aan academische integriteit wordt ingeboet? Aan die vraag hebben we, althans voorlopig, wel weer voldoende discussiemateriaal.

MENNO LIEVERS

RENÉ GUDE

Niets niet

RENÉ GUDE

Filosofische vragen bestaan niet, er zijn alleen diepgaande vakfilosofische bespiegelingen over heel alledaagse kwesties. Zo liggen bijvoorbeeld alle metafysische bespiegelingen over lichaam en geest in het verlengde van alledaagse situatie waarin iemand zich afvraagt of hij/zij vandaag een valiumpje zal nemen tegen de nervositeit of dit keer toch echt even met de buurman moet gaan praten. Burgers die nieteens weten dat ze met onvermijdelijke metafysische kwesties worstelen, wens ik een openbare, transparante filosofische cultuur toe waarin ze tot explicitering kunnen komen van hun persoonlijke wederwaardigheden met algemeen menselijke kwesties in samenspraak met de beste vakfilosofen uit heden en verleden. Het voeden en onderhouden van die publieke filosofische sfeer is een taak van alle professionele filosofen, zeker als ze leven van staatsgelden. Wij zijn de dienstmaagd van de burgerij die zichzelf vragen stelt en naar antwoorden zoekt.

Het is dus niet de opdracht van vakfilosofen om argeloze burgers uit hun concrete bestaan te lokken 'door de goede vragen te stellen', maar om mensen die uit zichzelf vanzelfsprekende alledaagsheid verlaten hebben - bijvoorbeeld door zich herhaaldelijk te vergissen in of te verwonderen over de gebruikelijke gang van zaken - bij te staan in het hervinden van hun besluitvaardigheid. De vakfilosoof wijst iemand de weg uit het vliegenglas van de natuurlijke reflectieve versukkeling. Je hoeft voorwaar niemand aan het twijfelen te maken. Djiezus, want denk je wel zeg.

Vakfilosofische hulp bij oriëntatie in het abstracte denken waar iedereen zonder eigen schuld in verzeild raakt door te tobben of te dagdromen is mogelijk:

- door de voor alle mensen beschikbare algoritmes te tonen waarmee iedereen afzonderlijk zijn eigen weg naar het eigen concrete leven kan hervinden. Dit is filosofie in de paideia-modus, een tikje formeel, maar wat moet je als je ervan overtuigd bent dat je autonomie niet aan anderen op kunt leggen. Moeilijk dus, maar het kan zeer bevredigend zijn voor de vakfilosoof en de liefhebber.

- door één uitweg te schilderen, door iemands twijfel te verbreken met behulp van materiële leerstellingen, directieven. De filosoof biedt standpunten, posities, heeft een uitgesproken mening. Dit is filosofie in de parrèsia-modus, je spreekt vrijmoedig over een zaak waar je engagement naar uitgaat, om bij anderen eenzelfde engagement te bewerkstelligen.

Wij leven in een tijd waarin enkele filosofen weliswaar tot parrèsia wordt opgeroepen, maar dat is metaparrèsia, zij durven zich er zelf blijkbaar nog niet aan te wagen. Dit zijn de filosofen die menen dat het

"Als Menno Lievers bij ons een cursus wil verzorgen met als onderwerp 'Hoe ontwikkel ik door permanent verblijf in het vliegenglas een actieve wereldvreemdheid en niet-deelname als een pantser tegen de onbestendigheden van het samenleven?', dan is hij van harte welkom."

'best wel' goed zou zijn als mensen weer eens stelling namen. Verreweg de meeste vakfilosofen vinden dat echter 'best niet'. Zij vinden iedere stellingname niet best en bestrijden iedere positie met een eenvoudige negatie, omdat wij als we niet twijfelen nu eenmaal geneigd zijn tot alle kwaad. Als zij aan paideia doen, dan is het om mensen te leren met behulp

van de meest abstracte algoritmes juist in het vliegenglas te blijven, zelfs als het gezonde verstand meerdere uitwegen ziet.

De Internationale School voor Wijsbegeerte doet niet aan parrèsia, maar aan paideia (paidagogia). Maar we focussen wel op algoritmes die de besluitvaardigheid van weldenkende mensen in het concrete leven bevordert. We zijn zo ondogmatisch, dat we mensen zelfs onze scepsis niet willen opdringen. Één van de oprichters van de ISVW huldigde het principe 'Niets niet'. Dat betekende dat in 1916 ook Bolland's filosofie gedoceed kon worden, al had de medeoprichter daar zelf een hekel aan. Dit principe geldt nog steeds. Als Menno Lievers bij ons een cursus wil verzorgen met als onderwerp 'Hoe ontwikkel ik door permanent verblijf in het vliegenglas een actieve wereldvreemdheid en niet-deelname als een pantser tegen de onbestendigheden van het samenleven?', dan is hij van harte welkom. Wij hebben liever 'Niet niets', maar uiteindelijk buigen wij voor het principe 'Niets niet'.

Maatschappelijk betrokken filosofie

MENNO LIEVERS

Wie was het ook al weer die een onderscheid heeft bedacht tussen synthetische oordelen *a posteriori* en synthetische oordelen *a priori*? Was dat niet René Guddé? Als zijn onderscheid klopt, kunnen we op twee manieren onze kennis vergroten: door de werkelijkheid te bestuderen of door enkel na te denken met je blote verstand. Waarop berust de rechtvaardiging voor onze kennis? Op de waarneming van feiten? Dan hebben we te maken met empirische wetenschap. Op algemene geldende beginselen, zoals die van de logica? Dan is het een *a priori* vak waarin we het met ons blote hoofd moeten doen.

Voor een filosoof geen onbelangrijke vragen, want hij of zij heeft immers de pretentie iets te weten dat niet empirisch getoetst kan worden. Sommige filosofen zijn daar sceptisch over. Naturalisten vinden dat alle kennis empirisch is.

Wat we 'filosofie' noemen is een schaamlap voor ons gebrek aan echte kennis. Anderen menen dat filosofie een prullenbak is vol met begripsmatige

verwarringen die zeker niet opgelost kunnen worden door theorieën te bedenken ("Alle Erklärung muss fort, und nur Beschreibung an ihre Stelle treten.")

Er is dus alle aanleiding, zeker voor een filosoof, om telkens als iemand iets beweert, zich af te vragen: hoe weet hij dat? Op grond waarvan zegt hij dat? Heeft hij daarvoor empirisch bewijs of berust zijn uitspraak op evidente beginselen? Of steekt hij maar zijn vinger in de lucht en zwamt hij er maar wat op los? In het laatste geval hebben we te maken met speculatieve wetenschap oftewel geouwehoer, waar misschien wel Gods zegen op rust, maar niet die van de filosofie.

Om een voorbeeld te geven van het laatste, en nu maar eens niet uit Nederland om niemand voor het hoofd te stoten: Peter Sloterdijk, die vaak als voorbeeld wordt genoemd van een maatschappelijk betrokken filosoof. Neem zijn boek *Zorn und Zeit*, waarin hij beweert dat de Europese geschiedenis er een is van 'Zornmanagement'. "Wir haben am Ende der Einleitung behauptet, der politisch-psychologischen Konstellation von Zorn und Zeit (oder Zorn und Geschichte) gehe die theologische Konstellation von Zorn und Ewigkeit voraus. Was das bedeutet, muss nun entwickelt werden." (p. 110) Wat dat betekent... tja, wat betekent deze bewering?

Het is tekenend voor veel maatschappelijk be-

trokken filosofie dat de status van haar beweringen onduidelijk is. Zo ook deze: doet Sloterdijk een empirische uitspraak over maatschappijgeschiedenis? Dan kunnen we die verifiëren of falsificeren door wetenschappelijk onderzoek. Of gaat het om een bepaalde interpretatie van de gebeurtenissen die ons begrip daarvan pretendeert te vergroten? Dan mogen we vragen wat de rechtvaardiging voor die interpretatie is. Op grond waarvan meet de filosoof zich de autoriteit aan zich uit te kunnen laten over de loop der geschiedenis? Is zijn pretentie ergens op gebaseerd?

Sloterdijks ontwikkeling van de betekenis van zijn bewering is niet erg 'einleuchtend'. Neem de volgende zin (p. 143):

"Seit jener Achsenzeit der Dissidenz verfügen die Zornigen über die epochale Alternative zwischen der makkabäischen und der apokalyptischen Option, kurz

gesagt: zwischen dem säkularen anti-imperialen Aufstand und der religiösen oder parareligiösen Hoffnung auf den Gesamtuntergang der Systeme - eine Alternative, der die Moderne nur einen,

allerdings entscheidenden, dritten Wert hinzugefügt hat: den der reformistischen, auf mittlere Zeitspannen ausgelegten Überwindung historischen gewachsener Missstände durch die Anwendung liberal-demokratischen Prozeduren."

Sloterdijk lijkt hier te zeggen dat mensen die ontvreden waren met hun maatschappij sinds de tweede eeuw voor Christus voor de keuze stonden om of in opstand te komen of om in een hoekje te gaan zitten hopen op de Apocalyps. In de moderne tijd is daar alleen de democratie als derde alternatief bijgekomen. Zo geformuleerd is het een nog steeds wat vage hypothese over de loop van de geschiedenis, die volgens mij bovendien onwaar is, maar daar gaat het hier even niet over. Waar het hier wel om gaat is dat de retoriek de suggestie wekt dat Sloterdijk iets *gezien* heeft, maar hem ontslaat van de plicht daar een adequate rechtvaardiging voor te geven.

Dit is symptomatisch voor veel maatschappelijk betrokken filosofie, of het nu over onbehagen, utopieën of geweld gaat. Het zijn empirische hypothesen die gestaafd behoren te worden door gedegen onderzoek, maar door de suggestie dat we met filosofie te maken hebben slikken lezers het als zoete koek. Ik verbaas me daarover.

Nu wil ik het mij niet gemakkelijk maken. Want

als een donkere wolk hangt over deze kwestie de vraag of en hoe *filosofische* cultuurkritiek mogelijk is. Het ligt in de lijn van mijn betoog om meteen maar te beweren dat die geheel en al onzin is, maar de consequentie daarvan zou zijn dat ik ook werk dat zelfs ik steekhoudend vind als nonsens moet afdoen. Is er een criterium op grond waarvan we een onderscheid kunnen maken tussen zinvolle en zinloze filosofische cultuurkritiek?

We kunnen die vraag op twee manieren benaderen. De eerste manier is een negatieve. Een filosoof is gespitst op het verschil tussen empirische en a priori vragen. Zelfs een pragmatist die dat scherpe onderscheid verwerpt is zich nog wel bewust van het empirische gehalte van een uitspraak. Gewapend met die antenne kan hij zeggen of een bepaalde maatregel op empirische gronden wordt genomen of enkel uit a priori overtuiging. In dat laatste geval kan een filosoof in actie komen en vragen op welke beginselen die a priori overtuiging gebaseerd is. Een voorbeeld illustreert wat ik bedoel: de vele onderwijsvernieuwingen waar we sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw door geplaagd zijn, werden niet ingegeven door empirisch onderzoek, maar door 'maatschappijvisies' en 'onderwijsfilosofieën'. Dat die onderwijsvernieuwingen werden doorgevoerd is niet het resultaat geweest van een inhoudelijk debat, maar door machtsstrijd, die hoe langer hoe bureaucratischer is geworden. Een filosoof

kan dat wel aantonen, maar niet veranderen, omdat de rede geen macht heeft anders dan zichzelf.

Een positieve manier om de vraag te beantwoorden is door na te gaan in welke mate maatschappelijke ontwikkelingen de uitdrukking zijn van een bepaalde manier van denken. Zo kun je waarnemen dat de gedachte dat dingen en gebeurtenissen een eigen intrinsieke waarde hebben terrein aan het verliezen is. 'Alles van waarde is weerloos,' dichtte Lucebert, maar tegenwoordig geldt dat alles wat geen instrumenteel nut heeft, waardeloos is. Een opvatting die ook hoe langer hoe meer ons onderwijs gaat beheersen. Waarom zou je Kant goed willen begrijpen als je zijn filosofie nergens in de maatschappij kunt toepassen? Vandaar dat we tijd vrij moeten maken in onze colleges voor alumni die ons gaan vertellen hoe nuttig de opleiding tot filosoof is geweest voor hun beroepsuitoefening.

Het is nu verleidelijk om daar meteen een waardeoordeel aan te verbinden, maar dan zou ik precies de fout maken die ik Sloterijk c.s. verwijt, namelijk dat zij *als filosoof* een speciale bevoegdheid of autoriteit hebben om dat te doen. Filosofen, wil ik maar zeggen, past bescheidenheid, of zoals Bradley schreef (in *Appearance and Reality*):

'If to show theoretical interest in morality and religion [and philosophy m.l.] is taken as setting oneself up as a teacher or preacher, I would rather leave these subjects to whoever feels that such a character suits him.'

Symposium: werk of wijsheid?

WIJNAND DE LEEUW

Toen Plato in 387 V Chr. de academeia (Ἀκαδημία) in Athene stichtte, was dit de plaats om een wijs man te worden. Geen enkele vorm van onderwijs stond centraal en je werd bij wijze van spreken ingeleid in het mens zijn door voorgelegde vraagstukken, sport en cultuur. Eigenlijk de ideale opleiding om later politicus, militair strateeg of retor te worden. Je wist immers van alles een beetje en kon dus altijd terugvallen op je aangeleerde vaardigheden van probleemoplossing of retoriek.

Helaas is sinds die tijd veel veranderd, kapitalisme deed zijn intrede en de wereld van kennis om kennis vergleed langzaam in de vergetelheid terwijl kreten als arbeidsrendement en vakgericht onderwijs de bovenaan begonnen te voeren. Ja inderdaad, we schrijven 2010.

Op het HBO zijn inmiddels nagenoeg alle opleidingen vakgericht en op de universiteit glijden we ook steeds meer in deze richting. Met de mogelijke introductie van stages ten koste van de "vrij" gekozen minor (is het niet zo dat je ten eerste aanbevolen wordt een *minorpakket* te volgen?) en vakken pakketten die op sommige studies tot diep in het tweede jaar verplicht zijn.

Groot was dan ook mijn verdriet dat op het symposium: "de universiteit weg na werk of wijsheid" slechts 6 filosofen aanwezig waren. Waarvan 3 het gehele symposium hebben bijgewoond. Alle lof voor hen, maar het zegt toch wel iets over de huidige mentaliteit die de meeste van onze studiegenoten kenmerkt. Het eenheidsgevoel van, "het komt wel goed"

en "we laten het allemaal over aan de mensen die er vast wel verstand van hebben."

Hiermee begaan we in mijn optiek een enorme denkfout. De universiteit heeft net zoals er geen pannen zijn die vanzelf schoon worden, geen zelfreinigende werking. Het is de rol van de afwasser of in ons geval de kritische student om te zorgen dat de universiteit scherp en vernieuwend blijft. We moeten ten alle tijden kritisch blijven en op zoek gaan naar nieuwe mogelijkheden en ons niet in hokjes laten dwingen of afdwalen in richtingen als het HBO door de mogelijke nieuwe inrichtingen van de universiteit.

Wij als studenten filosofie lijken dit fanatisme voor onze studie verloren te zijn en dat doet mij verdriet. Waren wij een paar jaar geleden niet de rebellen die gras op de uithof hebben geregeld en zijn wij niet degene die het mensbeeld voor de komende eeuw gaan bepalen?

"De universiteit heeft net zoals er geen pannen zijn die vanzelf schoon worden, geen zelfreinigende werking. Het is de rol van de afwasser of in ons geval de kritische student om te zorgen dat de universiteit scherp en vernieuwend blijft."

Daarom zou ik, er ook juist in deze tijd voor willen pleiten dat wij als studenten ons eigen pad kunnen trekken. Zonder de misschienkomende verplichtingen van stages, beroepskeu-

zebegeleiding en minorpakketten. Laat ons als vrije studenten ons eigen pad trekken. Onze eigen manier van werken ontdekken zodat wij als we afgestudeerd zijn kunnen zeggen dat we het op onze eigen manier gedaan hebben. Ons eigen plan getrokken hebben en volledig achter onze *eigen* keuzes staan.

Maar blijkbaar willen wij wijsbegeerte- studenten dat niet en moeten de roepoetters maar accepteren dat wij de nieuwe generatie NIX willen worden.

De paradoxen van irrationaliteit

KOEN BAVELAAR

Dit stukje gaat over het studentenforum van laatst, waar de heer Niels van Miltenburg een presentatie gaf over een paper van hem. Daarbij moet ik vertellen dat ik slechts een eerstejaars Wijsbegeerte student ben: verwacht mede daarom geen scherpzinnige kritiek op de inhoud. Het is eerder een beschrijving van het forum, een weergave mijn twee uur op die dinsdag.

Allereerst: de opkomst van de eerstejaars was niet zo hoog. Nu is dit niet geheel onbegrijpelijk: twee dagen later hadden wij een tussentoets voor Filosofie van de Geest. Om deze reden was zelfs mijn originele plan vrij van het bijwonen van het forum, maar gelukkig ben ik dankzij de enthousiasmerende houding van enkele werkgroepbegeleiders toch gegaan. Gelukkig, het was namelijk een interessant verhaal.

Om weer te geven wat er interessant aan was zal ik een deel navertellen. Een centraal thema was, en neem me niet kwalijk als ik iets incorrect reproduceer, hoe men in een gerationaliseerde benadering van handelen het fenomeen irrationaliteit kan opnemen. Volgens Davidson, die leuke vent, doet zich hierbij onvermijdelijk een paradox voor: Als men irrationaliteit te goed verklaart, dan lijkt irrationaliteit te verdwijnen. Maar als men irrationaliteit te slecht verklaart, is

de mens dan nog wel als rationeel te benaderen? Nu wilde de heer van Miltenburg verdedigen dat de benadering van Anscombe hieraan kan ontsnappen. Hoe? Onmogelijk hier te beantwoorden, maar een kort antwoord: door irrationaliteit te beschouwen als vallende buiten de handelingstheorie.

Dit verhaal was voor mij reden genoeg om mijn komst als een goede zaak te beschouwen, maar er volgde ook nog een ronde van vragen en kritiekuitingen. Het was leuk om te zien hoe men de zwakste punten opzocht en het verhaal van de heer van Miltenburg problematisch probeerde te maken.

Voor mijzelf was dit ook een mooie gelegenheid om kennis te maken met de filosofische bezigheden van andere en ook ouderejaars studenten en om via deze kennismaking enig onderzoek te doen naar mijn eigen mogelijke bezigheden in de toekomst. Ik heb mij tot op heden nooit direct met handelingstheorieën of irrationaliteit bezig gehouden, maar het lijkt mij een boeiende activiteit.

Een positieve evaluatie dus van het studentenforum. Op grond van slechte inductie raad ik allen die twijfelen naar fora te gaan aan om het volgende forum bij te wonen.

Strip

Descartes doet een blaastest.

Duurzame geesteswetenschappen

DAVID DIJKZEUL & MARTIJN ENGELS

Er zitten drie gespannen gezichten in de trein richting Amsterdam. Er wordt nog even druk overlegd wat er precies gevraagd moet worden. De laatste regels van het rapport worden nog maar eens doorgelezen. Er worden driftig aantekeningen gemaakt. We zijn op weg naar het stadhuis van Amsterdam om daar een interview af te nemen met Job Cohen. De burgervader van Amsterdam is voorzitter geweest van de commissie geesteswetenschappen (2008), een groep mensen die het belang van de geesteswetenschappen voor de samenleving extra wil benadrukken. Deze commissie heeft advies gegeven hoe de spreiding van gelden ten goede kan komen aan de universiteiten en aan geesteswetenschappen in het bijzonder. Wijsbegeerte valt uiteraard ook onder deze noemer, dus reden voor de redactie om hier in te duiken.

Na een korte rondleiding door het stadhuis en een paar geschiedenislessen omtrent Amsterdam van de bode, mochten we de werkkamer van de burgemeester betreden. Een ruime kamer, met uitzicht over de grachten. Een aantal kasten, met daarbovenop een markante collectie hoeden. Op het bureau staan vier beeldjes, waarin de woorden 'vrijheid', 'geluk', 'toekomst' en 'vrede' gebeiteld staan. We namen plaats aan de tafel en vuurden de eerste vraag af.

“Wat is volgens u het belang van geesteswetenschappen voor de samenleving?”

Geesteswetenschappen is in vergelijking met bijvoorbeeld natuurwetenschappen veel minder goed georganiseerd; het onderzoek is kleinschaliger, maar er zijn wel veel meer studenten. Hierdoor is er veel minder geld beschikbaar. Wat wij met het rapport hebben willen doen, is nogmaals het belang van de geesteswetenschappen voor de gehele maatschappij benadrukken en hoe de zaak beter te organiseren. Hiervoor moet je kijken naar de faculteiten zelf, naar het niveau van de universiteit, het niveau van het ministerie van OCW, de KNAW en NWO. Als al deze instanties een beetje in dezelfde richting kijken en ieder zijn eigen bijdrage daar in levert, dan moet dat tot versterking leiden. Over het belang van geesteswetenschappen kan je van alles zeggen. In de eerste plaats heeft het naar mijn idee een kritische functie; het doordenken van problemen die er in de samenleving zijn of waren of een combinatie daarvan. Daarnaast biedt het natuurlijk ook veel moois. In die zin draagt het ontzettend bij aan de kwaliteit van het leven, om het maar met een paar grote woorden te zeggen.

“Filosofie is onderdeel van geesteswetenschappen. Ziet u voor filosofie een bepaalde rol weggelegd in de samenleving? Zijn er bijvoorbeeld bepaalde functies, zoals hier in het stadhuis, die filosofen beter liggen dan anderen.”

Oh ja zeker! Ik ben ooit begonnen rechten te studeren, met het idee dat ik daar nog alle kanten mee op kon; volgens mij is dat met filosofie precies hetzelfde. Het is vooral een denktraining en daarna kan je op duizend verschillende plekken terechtkomen. Hier (bij de gemeente Amsterdam red.) hebben we bijvoorbeeld een filosoof lopen bij het bureau 'integriteit'. Hij vervult daar een verschrikkelijk belangrijke rol, waarin je voortdurend merkt dat hij juist dankzij zijn achtergrond iets met deze vraagstukken kan. In een gemeente moet men integer handelen, maar de vraag is wat dat precies betekent. Zijn daar normen voor? Tenslotte heeft iedereen daar ook zijn eigen ideeën over. Wat hij voortdurend doet, is op een gesystematiseerde manier, mensen een spiegel voorhouden: allemaal elementen die je, naar mijn idee, terugziet in de filosofie. Dit is er maar één, maar zo zijn er nog veel meer te vinden.

“Wat is dan nu precies het nut van de filosofie in het bijzonder, los van geesteswetenschappen, in de maatschappij?”

Grinnikt “Ik vind het wel interessant dat jullie nou net deze vraag aan mij stellen. Het belang ervan is nogmaals het doordenken van maatschappelijke vraagstukken en niet genoeg nemen met oppervlakkige antwoorden. Voortdurend kritische vragen blijven stellen.”

“Zijn geesteswetenschappen (en filosofie) geen hulpwetenschappen voor de 'echte' wetenschap, zoals de natuurkunde? Zijn ze niet een beetje het ondergeschoven kindje?”

Ik zou geesteswetenschappen niet als 'hulpwetenschappen' willen benoemen. Het fijne van natuurwetenschap is dat het concrete dingen oplevert, waardoor je de "voortgang" veel beter kunt waarnemen. Bij geesteswetenschappen is het veel moeilijker om "voortgang" op een vergelijkbare wijze te zien. Geesteswetenschappen zijn? moeilijker? minder tastbaar en misschien denken daarom mensen wel dat het minder belangrijk is. Daarnaast is de bereidheid om te investeren in beta-wetenschappen veel groter. Hier wordt ook veel meer in groepen onderzoek gedaan, terwijl het bij geesteswetenschappen nog vaak individueel gebeurt. Is geesteswetenschappen een ondergeschoven kindje? Misschien. Hoewel er veel mensen zijn die dit studeren, gaat er hier minder geld om. Geesteswetenschappen zijn relatief goedkoop; je neemt een pen, papier en een boek en je bent een heel eind. Met beta-wetenschappen daarentegen heb je grote machines en instrumenten nodig, dus een student natuurkunde is veel duurder dan een student geschiedenis. Dit leidt er toe dat geesteswetenschappers veel meer met onderwijs bezig zijn en minder met onderzoek en zo dreigt er het gevaar dat het onderzoek een ondergeschoven kindje wordt.

“Beoefenen we geesteswetenschappen niet alleen om geesteswetenschappen te laten bestaan. Zijn geesteswetenschappen alleen interessant voor geesteswetenschappers zelf.”

Bij uitstek niet! Iedere wetenschappelijk opleiding, filosofie is hier een mooi voorbeeld van, is een denktraining waar je later in je leven plezier van hebt. Dankzij deze training word je op allerlei plekken bruikbaar. Daarnaast gaat het over de inhoud van die wetenschap, en die speelt in de maatschappij een belangrijke rol. Je hebt baat bij een studie, maar het gaat ook belangrijke onderwerpen.

“U bent dus van mening dat het goed is dat er veel mensen gaan studeren, hoe denkt u in dat licht over de afschaffing van de basisbeurs?”

kan me wel iets bij stellen Het feit dat je een opleiding krijgt, leidt er haast altijd toe dat je een goed gehonoreerde baan krijgt. Daarom vind ik het niet echt nodig dat je tijdens je studie ook nog gesubsidieerd wordt. Ik vind wel dat er een goed leenstelsel moet zijn. Iedereen moet in de gelegenheid zijn om te kunnen studeren en als je dan onvoldoende verdient om die leningen terug te betalen, dan mogen ze worden kwijtgescholden. Maar als je voldoende verdient, en dat is bijna altijd zo, dan heb je er zo veel plezier van, dat het helemaal niet erg is om je eigen studie te betalen.

“Is het zo dat geesteswetenschappen vooral terugkijken en willen behouden wat is? In hoeverre zijn geesteswetenschappen conservatief?”

Dan moet ik even reclame maken voor mijn zoon, die is historicus en heeft een column in NRC-next. Hij neemt daar elke week een actueel onderwerp en vergelijkt dat met een gebeurtenis uit de geschiedenis. Wat blijkt nu; haast elke keer als we denken dat we iets nieuws bedacht hebben, heeft iets soortgelijks zich eeuwen geleden ook al voorgedaan. Dit geef je weer een andere kijk op de huidige wereld. Is dit dan conservatief, of conserverend? Nee, dat geloof ik niet. Het hebben van een kritische kijk, met behulp van de theorieën en kennis uit de geesteswetenschappen, geeft je juist de mogelijkheid om daar in het hier en nu iets mee te doen. Dat is niet persé conservatief. Je wilt wel conserveren wat is geweest. Amsterdam is een mooie oude stad die je wilt behouden, maar hij staat wel in het hier en nu.

“Maar als geesteswetenschappen bepaalde dingen proberen te behouden, zoals culturele waarden, hoe is dit te rijmen met een internationaal idee van bijvoorbeeld een global vilage.”

Ik weet niet of hier specifiek wetenschap een rol speelt, maar ik denk wel dat geesteswetenschappen kunnen bijdragen bijvoorbeeld wWanneer we het hebben over wat waarden en normen nou precies zijn en hoe die zich tot elkaar verhouden ten opzichte van andere samenlevingen. Het verhelderen van dit soort vragen is op zichzelf nuttig. Zeker wanneer we in een samenleving leven zoals die van ons, kan het helpen mensen bij elkaar te brengen.

“Hoe zou u geesteswetenschappen het liefst in de toekomst willen zien?”

Hoewel ik voorzitter was van de commissie geesteswetenschappen, zaten er mensen in die er ècht verstand van hadden. Maar wat wij als commissie bedacht hebben, is dat faculteiten hun eigen programma moeten maken en dat de kwaliteit van die programma's bepalend is voor de vraag waar geld heen gaat. Als het programma goed is, dan is er ook reden voor het college van bestuur om dit programma ook daadwerkelijk te steunen. Als beide instanties achter dit programma staan, is er vervolgens reden voor zowel het ministerie als de KNAW en de NWO om hierin te investeren. Dan kan je er voor zorgen dat er een grotere groep jongere docenten komt, want één van de problemen is dat de zittende staf veroudert en op slot zit voor jongeren. Dan zou het ook mooi zijn als er minder studenten per docent

komen. En het zou goed zijn als er meer afgestudeerden leeraar worden op scholen. Dit zijn de belangrijkste wensen van de commissie en onze bedoeling is om die met dit rapport een flinke zet in de goede richting te geven.

“Tot slot; u bent zelf ook een man van de wetenschap en met een stevige staat van dienst. Uw tweede ambtstermijn loopt af in 2012, weet u al wat u hierna gaat doen?”

resoluut, maar glimlachend Nee. Geen idee.

Het interview zit er op. Gelaten (en een beetje trots) lopen we weer terug naar het station, glimlachend om de laatste woorden van de burgemeester; “wat is het warm hier”, waarop wij antwoordden: “dat zal wel door ons komen.”

(OCW = Onderwijs, Cultuur en Wetenschap)

(KNAW = Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschap)

(NWO = Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek.)

Venster naar de toekomst

BERT VAN DEN BRINK

De eerste opdracht die studenten in de academische master Wijsbegeerte krijgen is deze: schrijf een essay van maximaal 1200 woorden over je bachelorscriptie. Richt je bij het schrijven ervan op het publiek van de zaterdagbijlagen van bijvoorbeeld *NRC Handelsblad*, *De Volkskrant* of *Trouw*. Het is verbazingwekkend hoe moeilijk veel studenten die opdracht vinden. Hoe ‘vertaal’ ik het onderwerp van de scriptie waarmee mijn bacheloropleiding heb afgerond naar de belevingswereld van de hoger opgeleide krantenlezer?

Sommige studenten leverden bij Hans Wessels en mij, docenten in de cursus *Filosofie, Wetenschap en Opinie*, een samenvatting van hun scriptie in. Die kregen een onvoldoende. Anderen leverden geen samenvatting in maar vertelden het verhaal van begin tot einde zonder enig jargon zo simpel mogelijk na. Hooguit een kleine voldoende – en niet te publiceren in een krant. De beste werkstukken kwamen van studenten die eens rustig onderuit waren gaan zitten en zich afvroegen: wat in mijn scriptie zou *überhaupt* van enige interesse kunnen zijn voor de krantenlezer? Vaak kozen ze een onderwerp dat niet noodzakelijk van cruciaal belang was geweest in hun scriptie, maar erg interessant voor een groter publiek. Daaronder wilszwakte, de computermetafoer in de menswetenschappen en de mensmetafoer in de computerwetenschappen, de cognitieve inhoud van emoties, ervaringen van het verhevene en sterfelijkheid in kunstervaring, de verantwoordelijkheden van de economische wetenschap voor de economische crisis, normatieve vraagstukken rond sociale integratie. Het zijn allemaal onderwerpen waar je op zaterdagochtend met de krant op tafel niet *per se* zin in hebt, tenzij de auteur er in slaagt je in de eerste twee drie zinnen direct zijn verhaal in te trekken. De tweede versie die de studenten na feedback schreven was in alle gevallen duidelijk beter dan de eerste; enkele stukken achtten Hans en ik publicabel, het was onmogelijk ze weg te leggen – zo scherp. Die kregen een negen.

Hoe doe je dat nu? Wel, je neemt een onderwerp dat niet alleen bij boekenwormen tot de verbeelding spreekt, je bekijkt hoe je het academisch hebt behandeld, en zet die behandeling dan op zijn kop. Een academisch paper begin je met een schets van het probleem, in zijn complexiteit, en de verwoording van een onderzoeksdoelstelling. Bij die doelstelling zoek je een onderzoeksmethode en strategie en in de loop van het ontvouwen van die strategie – eerst dit argument, dan dat, met deze methodische middelen ontwikkelt, etc. – begin je langzaam antwoorden te genereren die

deel gaan uitmaken van je uiteindelijke conclusie. Een stuk voor een groter publiek schrijf je als het ware andersom: je begint met een conclusie bij een probleem, met antwoorden dus, vervolgens vertel je hoe dat al dan niet te bereiken is. Misschien vind je nog plaats om uit te leggen hoe complex de theoretische constellatie is waarin de oorspronkelijke onderzoeksvraag en –doelstelling werd geformuleerd. Meestal zul je dat achterwege laten, of sterk gesimplificeerd doen, simpelweg omdat bijna niemand het wil of kan lezen en het afleidt van de hoofdzaak: de kennis die mensen willen opdoen omtrent de stand van de wetenschap.

De academische master wijsbegeerte heeft zich de taak gesteld om studenten, naast een flinke portie lekker zware *capita selecta* vakken en een pittig beoordeelde eindschrijft, een aantal vakken voor te schotelen waarin in theorie en praktijk (eventueel een stage van 15 ECTS) wordt nagedacht over de verhouding van de academische filosofie tot de samenleving. In *Filosofie, Wetenschap en Opinie* (periode 1) richten Hans Wessels en ik ons op retorische, opiniërende en wetenschapsjournalistieke vaardigheden van de filosoof. Naast de bovengenoemde schrijfoefeningen analyseren we video-opnames van grote sprekers tegen de achtergrond van Aristoteles’ retorica en schrijf je als academisch filosoof een welgeïnformeerde brief over een opiniestuk. Ook wordt van een handvol vooraanstaande filosofen als Kant, Dewey, Wittgenstein, Russell, Habermas en Rorty de opvatting over wat filosofie eigenlijk is onder de loep genomen. Afsluitend is er dan een klein symposium waar alle studenten, vrij sprekend, in tien minuten, hun visie op wat wijsbegeerte *is* presenteren. Dat was een prachtige bijeenkomst. Na zoveel jaar studeren eindelijk eens vrij moeten verwoorden waarmee je eigenlijk bezig bent is een uitdagende bezigheid – waar de meeste studenten zich behoorlijk zelfstandig, vaak onder beroep op een van bovengenoemde autoriteiten, prima van kweten.

Wat is nu eigenlijk de waarde van zo’n cursus, of van de cursus die Paul Ziche beschrijft in zijn stuk over de academische master? Die ligt in het gegeven dat deze cursussen trachten een relatie tussen academische filosofie en samenleving expliciet te maken die altijd al bestaat maar waarop we binnen de opleiding maar weinig reflecteren. Aan het einde van vier, vijf jaar studeren is dat een zeer waardevolle exercitie. Van die exercitie moeten we ook weer niet teveel verwachten: een paar essays maken je niet tot een wetenschapsjournalist, een cursuslang nadenken over retorica maken je geen grote spreker. Al wat we kunnen hopen is dat studenten in de

academische master zich de vraag wat ze als academische filosoof nu eigenlijk kunnen wat meer stellen.

Onderzoek van de Britse *Higher Education Academy* en de Canadese University of York wijzen uit dat afgestudeerde wijsgeren heel veel kunnen: met name problemen formuleren en analyseren, een strategie bedenken voor de theoretische én praktische behandeling ervan, veel literatuur snel en met overzicht verwerken, en dit alles op schrift goed kunnen presenteren – daar zijn filosofen goed in. En dat is niet niks want er is bijna geen organisatie die dat soort vaardigheden niet in huis wil hebben. En werkgevers hebben niet per definitie een afkeer van een scherpe filosoof, zoals we al wisten van de carrieredagen. Afgestudeerde filosofen komen dan ook regelmatig in prima banen terecht: van ministeries tot de journalistiek, van non-gouvernementele organisaties tot uitgevers. Onze schrijfoefeningen zijn gericht op de lezers van goede kranten en dat is zo'n beetje het niveau dat je van toekomstige collega's mag verwachten. Die hebben ook gestudeerd, hoewel geen wijsbegeerte. Ze hebben meestal een strakker beroepsprofiel dan wijsgeren, maar zijn gemiddeld minder

goed in analytisch en systematisch nadenken, gedisciplineerde logische en normatieve analyse, etc. Met de academische master bieden we – anders dan sommige sceptici beweren – geen halfbakken beroepsopleiding aan. We zouden niet durven! Het gaat gewoon om een doortimmerd academisch masterprogramma waar je lekker zware cursussen kunt doen over bijvoorbeeld Spinoza en Plato, menselijke waardigheid, en wetenschapsfilosofische vragen. Want je wijsgerige vaardigheden ontwikkel je in de eerste plaats in de omgang met zware filosofische teksten en schrijfp opdrachten. Maar door de vraag te stellen wat het vermogen je in dergelijke cursussen staande te houden betekent voor je maatschappelijke mogelijkheden, en door een grotere maatschappelijke stage aan te bieden (waarover in een latere Filosoof meer), proberen we een venster op de toekomst te openen dat tot nog toe tot het moment van de uitreiking van de bul gesloten bleef.

Opleidingspagina: <http://www.phil.uu.nl/onderwijs/wijm>

Info

Filosofie en “the smoking gene”

PAUL ZICHE

Wijsbegeerte is dé interdiscipline bij uitstek. Het is dan ook helemaal niet toevallig dat ons vak nog niet zo lang geleden aan de UU gehuisvest was als een ‘centrale interfaculteit’. Filosofie stond toen dus los van, maar tegelijkertijd ook in verbinding met alle andere faculteiten binnen de Universiteit Utrecht. In een dergelijke positionering van het vakgebied en van de opleiding wijsbegeerte liggen kansen; het is misschien goed om ook vanuit het oogpunt van een filosofie die nu binnen geesteswetenschappen terecht is gekomen deze bredere ambities van filosofie te benadrukken. Filosofie heeft zich in haar geschiedenis steeds weer bezig gehouden met vragen betreffende de verhouding tussen verschillende vormen van wetenschap. Reflectie over de verschillen tussen deze wetenschapsvormen, voorstellen voor vormen van samenwerking tussen de disciplines (ook dat kan weer op hele uiteenlopende manieren gebeuren: eliminatief-reductionistisch; systematisch-harmoniserend; catalogiserend...), het slaan van bruggen tussen wetenschapsgebieden, het vertalen van de uitspraken van het ene gebied naar het andere, het kritisch toetsen van wetenschappelijke uitspraken met middelen die nog voorbij de methodische technieken van de vakwetenschappen liggen: dat waren en zijn typisch filosofische onderwerpen en activiteiten. Als men het spectrum van de hierbij

te betrekken wetenschappen ruim genoeg opvat, hoeft hierin geenszins een beperking tot een natuurwetenschappelijk gerichte wetenschapsfilosofie te liggen.

Dit takenpakket leidde ertoe dat filosofie eeuwenlang een inleidende discipline was, een propedeuse voor de hogere, beroepsopleidende faculteiten. Laten we dat toch eens omkeren: zo zou men het idee achter de nieuwe academische Master wijsbegeerte kunnen omschrijven. Laten we studenten met een gedegen wijsgerig achtergrond, aan het einde van hun studie, ertoe opleiden om deze typische, door filosofie te verwerven vaardigheden in zo veel mogelijk contexten te leren toe te passen. Filosofische competenties hoeven immers niet alleen een propedeutisch beginsel, een min of meer populaire inleiding te zijn; zij zijn misschien beter op hun plaats als het om het afronden van een opleiding en om het toepassen van kennis gaat.

Het gaat daarbij juist niet om toegepaste wijsbegeerte in de zin dat er naast de ‘serieuze’, ‘echte’ wijsbegeerte ook een, bij wijze van spreken, ‘soff’ vorm van filosofie bestaat. Het gaat erom om op basis van met een academische achtergrond in filosofie iets te kunnen doen op andere terreinen. Normaal gesproken impliceert een toepassing steeds een overgang van het meer abstracte naar het meer concrete. Kenmerkend voor filosofie is dat hier de richting helemaal niet zo eendui-

dig is. Filosofie, in haar relaties met andere kennisvormen, gaat beide kanten op, van abstract naar concreet een andersom.

Dit idee van een tweezijdige toepassingsrelatie hebben wij ten grondslag gelegd aan de cursus “Kennis en wetenschap: Verklaring” die Thomas Mueller en ik voor de nieuwe Master hebben ontwikkeld. Het ging ons in deze cursus erom om fundamentele filosofische debatten over verklaring – een prominent onderwerp vooral in de wetenschapsfilosofie sinds het klassieke paper van Hempel en Oppenheim uit 1948 – in verband te brengen met concrete voorbeelden van verklaringen binnen de wetenschappen, of van verklaringen waarin wetenschap voor een breder publiek toegankelijk wordt gemaakt. Helpen de filosofische denkbeelden om deze verschillende vormen van verklaringen beter te begrijpen? Deze vraag heeft net de dubbelzinnigheid van de twee richtingen van toepassing: kunnen we filosofie gebruiken om betere verklaringen te kunnen geven, of al bestaande verklaringen aan te scherpen? Maar ook andersom: kunnen wij in concrete gebeurtenissen – teksten, plaatjes, websites, ... – algemenere structuren ontdekken die dan een filosofische analyse waard zijn? Dat betekent dan ook dat wij allerlei verschillende bronnenvormen hebben geanalyseerd: vakfilosofische teksten over de meest recente debatten pro en contra, bijv., een analyse van verklaringen in termen van “invariance under intervention”; historische documenten over de rol van modellen in het denken van Descartes of over Aristoteles’ opvatting van de wetenschappelijke methode; artikelen uit wetenschappelijke tijdschriften en uit web-journals waarin nieuwe wetenschappelijke resultaten voor verschillende doelgroepen worden verklaard. Wat gebeurt er, zo vroegen wij bijvoorbeeld, als er in de moleculaire biologie een genetische basis voor het verslaafd raken aan het roken wordt ontdekt, en dat deze tegelijkertijd tot een grotere kans op longkanker leidt? Kunnen wij dan niet de overtuiging dat roken een van oorzaken voor longkanker is, omkeren en beweren dat de neiging tot longkanker misschien net zo goed

als een oorzaak voor iemands verslaving aan het roken zo kunnen worden beschouwd? En wat gebeurt er dan, als op een populariserende website van “The smoking gene” wordt gesproken, en als de media het dan ook nog over een “Happy hour gene” hebben? Ook wat betreft de schrijfpoddrachten voor de studenten hebben wij ernaar gestreefd om een breed aanbod te maken: academische werkstukken waren net even welkom als opiniërende stukken die in een krant terecht zouden kunnen komen; teksten uit het grote verleden van de filosofie konden net zo goed het onderwerp voor een verdiepende analyse zijn als een populaire website.

Concreet hebben wij bij deze, net als bij de andere nieuwe cursussen voor de academische Master geprobeerd om aan te sluiten bij de competentie die wij in huis hebben: hoe zou de interdisciplinaire karakter van filosofie beter zichtbaar kunnen worden dan door een samenwerking van collega’s uit verschillende vakgroepen, dus door een theoretische en een historische, of een praktisch-filosofische en een historische benaderingswijze te combineren? Afgerond wordt de cursus echter door een gastoptreden van een voormalige CKI-studente, Carola Houtekamer, die nu als journaliste voor de NRC werkt en met ons over de vraag zal spreken hoe vanuit het praktische perspectief van een journaliste met het probleem van verklaring wordt omgegaan.

Het is te vroeg om afrondend over de ervaringen met deze cursus te kunnen spreken. Wat echter nu al opvalt is dat het niet al te makkelijk schijnt om van de vakspecifiek filosofische analyse van teksten en argumenten over te stappen naar bredere vraagstellingen: de binnenfilosofische dynamiek van het filosofische argument is kennelijk groot; en: de overstap van vakfilosofie naar een meer populariserende of een meer opiniërende houding gaat niet vanzelf. Het zal een grote uitdaging zijn om binnen de nieuwe academische Master hiervoor echt filosofische strategieën en methoden te ontwikkelen.

Waarom letterkunde en filosofie in dezelfde faculteit zitten

WILJAN VAN DEN AKKER

Vanaf het moment dat mijn wiskundeleraar hoorde dat ik Nederlands ging studeren omdat ik gefascineerd was door poëzie, heeft hij me niet meer aangekeken. Al die energie door het putje, moet hij hebben gedacht. Iemand met een middelbare schooldiploma-beta op zak met goede cijfers voor goniometrie, algebra en stereometrie ging toch niet zoïets boterzachts studeren? Later besepte ik dat ik voor het vak poëzie-analyse op de universiteit meer profijt heb gehad van mijn kennis van wiskunde dan van mijn lessen Nederlandse literatuur op het gymnasium, omdat het doorgronden van taalstructuren veel weg heeft van het vereenvoudigen van complexe opgaven met behulp van eenvoudige formules. Maar het vooroordeel over de zachtheid van wat ik na mijn studie als beroep ging beschouwen, is altijd gebleven. Wie zich met poëzie bezig houdt, is een softie, een watje en hoort eigenlijk niet bij de normale mensen.

Ik ben geen verzamelaar, maar als ik het zou zijn, ging ik uitspraken over 'poëzie' sparen, compleet met scènes uit films en televisieseries. Mijn collectie begint met een citaat uit Van Dale. Onder het lemma 'poëtisch' staat o.a. "dichterlijk gestemd" met ter verduidelijking de volgende twee voorbeelden: "wat ben je poëtisch" en "een poëtische bui." Wat is een 'poëtische bui'? In ieder geval *niet* een staat-van-zijn waarin iemand koortsachtig bezig is met behulp van woorden een gedicht te componeren. Sterker nog: wanneer je toevallig één van je kennissen aan een vers ziet werken, zeg dan vooral niet 'goh, wat ben je poëtisch'. Want poëtisch betekent hier iets anders en staat voor: zweverig, vaag, niet helemaal normaal, op weg om van de pot te worden gerukt. Het is een zijstoestand voor mensen die geestelijk enigszins incontinent zijn. Ze zien niets of niemand meer, laten het eten aanbranden, de kat verdrinken en met een beetje goede wil kwijlen ze er ook nog ongegeneerd bij. Ik moet toegeven, er zijn dichters die deze houding exploiteren en verkopen als bij uitstek die van de 'woordkunstenaar'. Dat zijn overigens zonder uitzondering dichters die hele slechte poëzie maken.

Als mijn collectie compleet is, zal ik zo verslingerd zijn geraakt aan het verzamelen als zinvolle levensvervulling dat ik een nieuw domein ga zoeken. Dat wordt dan zeker de filosofie. Want letterkunde en wijsbegeerte hebben met elkaar gemeen dat ze in de volksmond voor zaken staan waarin geen letterkundige of filosoof zich kan herkennen. Ook hier verschaft Van Dale's woordenboek de eerste bouwsteen. Onder het lemma 'filosofisch' staat het volgende: "hij neemt alles nogal filosofisch op." Wat doet 'hij' nu precies? Naar alle waarschijnlijkheid is hij

niet bezig om 'alles' met behulp van een neo-kantiaans, existentialistisch of post-structuralistisch wijsgerig denkkader te analyseren. Ik stel me eerder voor dat deze uitspraak afkomstig is van zijn echtgenote die tegen een vriendin in tranen probeert uit te leggen dat haar man voor de zoveelste keer zijn schouders heeft opgehaald toen hem voor de zoveelste keer werd gevraagd om de verstopte afvoer in de badkamer te repareren. Wie zich met filosofie bezig houdt, is een softie, een watje en hoort eigenlijk niet bij de normale mensen.

Normale mensen staren niet poëtisch voor zich uit het raam en beschouwen de dingen die ze zien niet filosofisch. Ze kijken naar buiten om te zien of het nog regent en vragen zich af of het nu wel of geen zin heeft om de auto te wassen. Letterkunde en filosofie gaan over essentiële dingen. Vermoed of gedroomd, zeker of waarschijnlijk, onzinnig of verstandig, kleurrijk of schraal, het zijn pogingen om iets te kunnen begrijpen van dit volstrekt ondoorgrondelijke fenomeen dat we 'bestaan' noemen. De confrontatie met deze pogingen in het normale

leven waarin de spaarpot, het treinabonnement en de opwarmmaaltijd centraal staan, schept bevreemding en afstand.

Bevreemding omdat we plotseling beseffen dat er onderliggende structuren zijn waar te nemen en afstand omdat we er zo moeilijk greep op weten te krijgen. We zijn er misschien wel zo ver van verwijderd dat we het nauwelijks een plaats kunnen geven in het bestaan.

Wat doen mensen als ze een zweem van begrip van het onbegrijpelijke vermoeden: ze gaan huilen of lachen. Hoeveel poëzie wordt er niet voorgelezen bij begrafenissen door en voor mensen die nooit één bundel hebben opengeslagen en dat ook niet van plan zijn ooit te doen? Rutger Kopland dichtte jaren geleden deze prachtige ambigue regels:

Ga nu maar liggen liefste in de tuin,
de lege plekken in het hoge gras, ik heb
altijd gewild dat ik dat was, een lege
plek voor iemand, om te blijven.

Ze worden zonder enige reserve luid snikkend voorgelezen bij open kuilen, alsof Kopland een pleitbezorger is van het begraven in de eigen achtertuin. Maakt niet uit, want dit zijn de momenten waarop de poëzie plotseling wél werkt, raakt, ontroert, trilt, ook al is het nog zo'n valse snaar. Geconfronteerd met het onbegrijpelijke doen we onbegrijpelijke dingen. Daarom hoort poëzie bij de essentialia van het bestaan.

Lachen is hetzelfde als huilen, maar dan omgekeerd. Onlangs kreeg ik een strip opgestuurd, getiteld 'Naar het filosofisch café - Grote Feestavond'. De bijeenkomst wordt geopend door een professor die de vraag 'Is er leven na de dood' beantwoordt met een kort "Nee" en daarop laat volgen "Hartelijk dank voor uw belangstelling en wel thuis." Maar het publiek dat waar voor zijn geld wil, mort: "Bah, wat ongezellig! Kunnen we er niet nog een tijdje lekker over twijfelen?" Er worden ook cursussen gegeven en een ervan heet "Plato voor beginners". De docent oreert tegenover twee middelbare dames met handtassen op schoot: "Deze wereld is niet de echte. M.a.w. de Gerard Cox die wij zien is niet de ware. Hij is slechts een schaduw van de werkelijke, onveranderlijke idee 'Gerard Cox', die bestaat in een wereld naast de onze." Een van de dames heeft het begrepen en zegt: "Hoor je dat Annie? Volgens de geleerden zijn er twee Gerard Coxen." Annie heeft het op haar beurt ook weer begrepen en antwoordt: "Gek hoor. Beetje eng ook." Gerard Cox confronteren met een platoonse visie op het bestaan, is omgekeerd evenredig aan Monty Python's voetbalwedstrijd tussen Griekse en Duitse filosofen. Wanneer daarin Nietzsche een gele

kaart krijgt en vervolgens de scheidsrechter, Confucius, toebijdt dat hij geen vrije wil heeft, is dat eng, en niet zo'n beetje ook. Voor Gerard Cox, voor het voetbal en voor de filosofie.

Letterkunde en filosofie horen als tweelingen in dezelfde faculteit thuis, dat lijkt me nu wel meer dan afdoende bewezen. Ze zijn uiterst behulpzaam bij dodelijk saaie verjaardagsfeestjes, want als je dan 'poëtisch' gaat kijken en net doet of je een 'poëtische bui' hebt, laten ze je al gauw met rust. Alles 'filosofisch' opvatten is ook een probaat middel, want daar zit niemand van de ooms en tantes op te wachten. Was dat wel zo, dan bestonden die uitdrukkingen niet. Ik heb in ieder geval nog nooit iemand horen zeggen: 'Gut, wat kijk je toch weer veterinair vanavond.' Dat is dus duidelijk een heel ander vak uit een hele andere faculteit. Om letterkunde en filosofie moet je huilen of je kunt ermee lachen, maar je hebt er in ieder geval niet veel aan. Net zomin als aan al die andere essentiële dingen in dit bestaan.

Wiljan van den Akker is decaan Geesteswetenschappen van Universiteit Utrecht

Info

Nieuws van de Faculteitsraad

*I*edereen is in het nieuwe jaar al weer volop bezig, zo ook de Faculteitsraad. Nog voor de Kerst, vrijdag 11 december, vond de vierde raadsvergadering plaats. En de volgende staat al weer bijna voor de deur. Daarnaast is de studentengeleding naarstig op zoek naar opvolgers!

Tijdens de laatste vergadering zijn onder andere de herstructurering van de masters, de derde kwartaalcijfers en de notitie Kwaliteitszorg Onderzoek langgekomen. De herstructurering van de masters verloopt grotendeels goed, toch had de raad nog wel enkele vragen en opmerkingen tijdens de laatste vergadering. Zo is er nog niet een eenduidig advies van de opleidingscommissie Moderne Talen en daarom heeft de Raad nog niet een advies uitgebracht over het masterprogramma *Ancient and Medieval studies*. Verder zal de onderwijscommissie Moderne Talen over een nieuwe certificering voorstel voor *Europese Letterkunde van de Middeleeuwen en Renaissance* adviseren. De Raad heeft erop aangedrongen dat dit nieuwe voorstel goed verwerkt wordt in de OER (de onderwijs -en examenreglementen).

De derde kwartaalcijfers brachten verder geen bijzonderheden met zich mee. Ook kwam de notitie

Kwaliteitszorg Onderzoek langs. Als raad hebben we daarbij voorgesteld te onderzoeken hoe de communicatie tussen studenten en onderzoeksinstituten verbeterd kan worden. Excellerende studenten zouden zich al vroeg moeten kunnen oriënteren op de mogelijkheden binnen de universiteit om onderzoek uit te voeren.

Verder is de studentengeleding van de Faculteitsraad op zoek naar opvolgers. In september 2010 gaat er weer een nieuwe ploeg van start voor de faculteitsraad 2010-2011. Ben jij een enthousiaste student die zich wil inzetten voor studentenbelangen, stel je dan verkiesbaar! Ervaring met medezeggenschap (bijvoorbeeld lidmaatschap in een opleidingscommissie) of ervaring in een commissie bij een studievereniging kan handig zijn, maar dit hoeft niet: we zijn op zoek naar een diverse groep kandidaten. De tijdsbesteding varieert, maar is gemiddeld vijf uur per week. De universiteit stelt voor het raadswerk een vergoeding beschikbaar.

Als je meer wilt weten, kom dan naar één van de voorlichtingsavonden op **maandag 22 of dinsdag 23 februari** om 19.00 uur in de Sweelinckzaal van Drift 21 of mail ons: studentengeleding.gw@uu.nl.

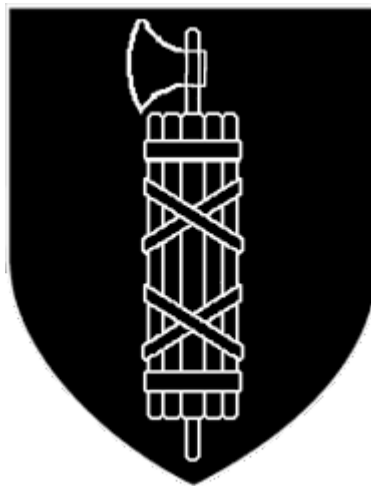
Iets Fransigs

ZWARTE DOOS

Mij is ter ore gekomen dat een spontane, kleinschalige enquête heeft uitgewezen dat de lezer van de filosoof, dat ben jij, verdeeld is over deze columnist. De helft vindt mijn schrijfsels verschrikkelijk terwijl de andere helft met mij wegloupt. Ik werd verzekerd dat dit betekent dat de column succesvol is, want controversie is wat we willen. Ik ben het daar niet helemaal mee eens.

De helft van jullie zijn een stel letje ondankbare eikels. Als jullie mij niet hadden, hadden jullie nog nooit iets van Stendhal gehoord, van *the Fragility of Goodness*, over speeltuin *de Havelaar*. Ik zou jullie vertellen over mijn recente obsessie met het Caravan album *For Girls Who Grow Plump in the Night*. Ik breng licht in jullie dorre, kansloze 'bird is the word'-blatende leventjes.

Brengt mij op de rol van de filosoof. Jan Vorstenbosch, docent alhier, heeft eens een artikel geschreven waarin hij de soorten filosofen als adviseur op de twee assen 'intern-extern' en 'universalistisch-casuïstisch' (ofzo): Socratisch, Aristotelisch, Sofistisch, Platoons. Hij was wel heel erg streng voor de 'onhoudbare' universalistisch-interne Platoonse houding, terwijl de Leninistische-Marxistische notie van de 'intellectuele voorhoede' mij juist erg aanspreekt.

Ik kan mezelf namelijk volledig inleven in de geïsoleerde groep geëngageerde schrijvers die een proletariaat moet klaarstomen voor de nieuwe wereldorde. Lenin had gelijk dat ze over een geweldsmiddel moeten beschikken, om in te schakelen voor als het gepeupel niet luistert. Lekker schedels breken en het laten passen in het grote verhaal van jullie verheffing. Mijn smoel op een kekke propaganda poster aan de muur, daarvoor de eerste groep eerstejaars die terechtgesteld wordt. In de marge: Rebecca* die slaafs naar me opkijkt in een kronkel die het midden houdt tussen simpele overweldiging en erotisch genot.

Want jullie 'sjaars gaan er als eerste aan. Kijken of het jullie nog zo weinig kan schelen. God herkent zijn eigen volk wel. Voor iemand die ik uit piëteit niet zal benoemen, maken we een uitzondering. Zij is redbaar, maar de verheffing laat haar niet onaangeraakt. Tuurlijk, iedereen maakt grappen erover, maar dit keer *doen we ook echt wat aan die stomme kolerenaam*. Dat is het geniale van Lenin.

Onder schot helpt mijn doo(d)seskader haar naar het gemeentekantoor. Wat gaat het worden? Ik denk zelf aan iets fransigs: Florence, Elise ofzo.

* Niets persoonlijks, je bent er gewoon geknipt voor!

Robert Solovay

ALBERT VISSER

Te veel helden, dat is het eerste probleem waarop ik stuit nu ik dit stuk over *mijn held* wil gaan schrijven. Te veel mensen (echt of fictief) beschouw ik als helden. Helden kunnen we ruwweg in twee categorieën verdelen. De eerste categorie is die van de helden-in-morele-zin. Dat zijn mensen die boven zichzelf of boven de beperkingen van hun omgeving uitstijgen op morele en menselijke gronden. De tweede categorie bestaat uit mensen die dingen doen, die ik bewonder en die ik graag zou navolgen. Het is niet voldoende dat de held alleen maar dingen doet die ik bewonder. Ik bewonder Wynton Marsalis en Hermann Baumann voor hun prachtige spel, maar ik ambieer geen excellentie als koperblazer. Zij zijn daarom favorieten, maar niet helden. Ik bewonder Kara ben Nemsu om zijn moed en zijn verpletterende hand, maar ik ambieer geen carrière als held van de woestijn, dus alweer ... Natuurlijk hangt het er van af hoe breed we de categorie nemen waarop we ons oriënteren. Wynton en Hermann proberen schoonheid te creëren en dat wil ik ook. In een verwaterde zin, zijn zij daarom ook helden van mij. En zo voelt het ook.

De eerste categorie zou in zekere zin deel kunnen zijn van de tweede: morele grootheid is immers iets wat we allemaal zouden moeten nastreven. Ik ben echter bang dat ik morele grootheid niet zo hard nastreef als het uitblinken op zekere gebieden van menselijke activiteit. Naja, je probeert natuurlijk wel *een goed mens* te zijn ... Ik zal over de eerste categorie verder niets zeggen, vooral omdat ik in deze categorie veel meer aarzeling voel om het predicaat *held* toe te kennen (Job Cohen? Clint Eastwood?) en omdat daarom de voorbeelden waar ik me zeker over voel allemaal fictieel zijn. Voor die fictionele helden kun je beter de verhalen lezen waarin ze figureren dan wat ik over ze zou kunnen zeggen.

Ik wil mooie dingen doen in logica en wijsbegeerte. Er zijn mensen die mij daarbij inspireren. Aristoteles, Euclides, Gauß, Frege, Hilbert, Gödel, Tarski, Solovay, Kaplan (en zo nog een paar). Reflectie over deze voorbeelden leert dat wat ze tot helden maakt toch meer is dan hun excellentie op een gebied waarin ik iets wil betekenen. Ik heb het gevoel, om het vaag aan te duiden, dat ze hetzelfde *centrum* hebben als ik. Er is een manier van kijken, van selecteren van problemen, van inschatten van het belang van een vraag, dat de helden met mij delen, of beter: dat ik met de helden deel.

Laten we ons concentreren op de door mij geselecteerde held: Robert M. Solovay, emeritus hoogleraar logica, en in het bijzonder verzamelingenleer, in Berkeley. Mijn verhaal begint rond 1980. Dirk van Dalen had mij gevraagd mijn proefschrift te schrijven over *barrecursie*, maar op een of andere manier wilde dit onderwerp mij maar niet boeien. Het pakte gewoon niet. (Later heeft Marc Bezem bij Dirk van Dalen een uitstekend proefschrift over barrecursie geschreven.) Ik was daarom zoekende naar een goed onderwerp voor het proefschrift. Mede gestimuleerd door de aanwezigheid van Craig Smoryński en door het lezen van George Boolos' prachtige boek *The Unprovability of Consistency* (nu verkrijgbaar in een uitgebreide versie genaamd *The Logic of Provability*), besloot ik te proberen iets te doen in *Bewijsbaarheidslogica*. Wat dat gebied precies inhoudt is niet het onderwerp van dit stuk, dus daar zal ik discreet over zwijgen. Het volstaat te weten dat, na de vroege ontwikkeling van het gebied, het belangrijkste probleem was om *de arithmetische volledigheid van Löb's Logica* te bewijzen. Deze Logica is een modale propositionale logica ontwikkeld onder andere voor het analyseren van Gödel's tweede onvolledigheidsstelling.

Laten we even een stap in de tijd terug doen naar 1975. In Nederland formuleerde Dick de Jongh het vermoeden dat Löb's Logica arithmetisch volledig was en begon over het probleem na te denken. Onafhankelijk hiervan en jaren eerder had Saul Kripke dit vermoeden ook reeds geformuleerd. Robert Solovay ontdekte de vraag onafhankelijk van de anderen en loste hem vervolgens op. Hij publiceerde zijn oplossing in het artikel *Provability interpretations of modal logic* (Israel Journal of Mathematics, 25, 287-304, 1976). (Zie Boolos en Sambin in *Provability, the emergence of a mathematical modality* (Studia Logica, 50, 1-23, 1991) voor een uitgebreidere geschiedenis.)

Terug naar 1980: toen ik Solovay's artikel las, was ik als door de bliksem getroffen. De expositie was ongelofelijk helder. De bewijslijn werd met een enorme rust en met vanzelfsprekend meesterschap stap voor stap uiteengezet. Het was alsof je, bij het lezen van het artikel, je in Solovay's geest bevond en die geest was groot en ruim en vooral erg mooi. Je had het gevoel dat je bij het lezen zelf beter ging denken. Ik wilde zelf dit niveau van luciditeit ook bereiken en dat is nog steeds een ideaal waar ik naar streef.

Iets wat meteen opvalt als je Solovay's artikel leest is dat hij alles *from scratch* ontwikkelt. In plaats van voor de behandeling van de modale logica naar een

leerboek te verwijzen, vindt hij alle stof ter plaatse opnieuw uit. Zo werkt zijn geest ook echt. Ik denk dat hij bij voorkeur niet leest hoe anderen iets doen, maar het gewoon zelf en in eigen termen ontwikkelt. Natuurlijk moet je je zoiets kunnen permitteren, maar Solovay komt er ver mee. In deze kant van Solovay herkende ik direct mezelf. Ik heb een hekel aan te bestuderen wat anderen gezegd hebben: waarom het niet liever zelf bedenken? Deze houding heeft duidelijk beperkingen die te maken hebben met de grenzen van het talent van de heruitvinder. Soms kun je niet anders dan bestuderen wat anderen gedaan hebben omdat je het zelf in redelijke tijd gewoon niet kunt vinden of bedenken. De doe-het-zelf houding is een van de redenen waarom ik altijd zo lang doe over het lezen van een artikel: je probeert de dingen steeds in eigen termen te vertalen en op eigen manier over te doen.

Een derde opvallend ding is dat Solovay in zijn artikel meer vragen stelt en oplost dan de oorspronkelijke vraag.

Opmerkelijk genoeg is het bewijs in *Provability interpretations* nooit vereenvoudigd of verbeterd. Het is, net als de godin Athene, perfect geboren. Er is zelfs nooit een alternatief bewijs van het resultaat gevonden ondanks het feit dat onder andere ik er vele jaren naar gezocht heb. Zo'n ander bewijs zou erg nuttig kunnen zijn omdat het tot nieuwe generalisaties kan leiden.

Niet alleen de inhoud maar ook de stijl van *Provability interpretations* hebben mij diepgaand beïnvloed. Maar nu genoeg over *Provability interpretations*. Ook

in latere stadia van mijn onderzoekscarrière heb ik steeds weer resultaten van Solovay gebruikt zoals zijn methode van *shortening cuts*. Veel van deze resultaten zijn nooit gepubliceerd, maar circuleerden als copieën van brieven aan deze of gene of als handgeschreven notities –steeds weer een juweeltje op enkele velletjes papier! Dit patroon illustreert weer een kant die ik bewonder en waarmee ik mij verwant voel: het gaat

Robert duidelijk in eerste instantie om het nadenken over de stof en om daar met anderen over praten. Al het andere, zoals het omzetten van het resultaat in een officiële publicatie, is secundair.

Solovay staat vooral bekend als verzamelingstheoreticus, maar al zijn resultaten die mij geïnspireerd hebben, liggen buiten de verzamelingenleer. Robert heeft allerlei mooie dingen gedaan buiten zijn eigenlijke gebied van specialisatie, zoals bewijsbaarheid, logische complexiteit, cryptografie. Hij is een perfecte all rounder die op elk gebied waar hij zijn aandacht aan geeft fundamentele resultaten bereikt.

Heb ik ook iets te zeggen over het leven van mijn held? Vreemd genoeg niet –gewoon omdat ik er weinig van afweet. Toen ik in 1982 Berkeley bezocht hoopte ik Solovay te ontmoeten, maar kreeg tot mijn teleurstelling te horen dat hij een lang weekend weg was om in een bergmeer te vissen. Het meditatieve aspect van het vissen past wel goed in het beeld dat ik mij van Robert maak.

Populaire filosofie

BAS HARING

Mij is gevraagd iets op papier te zetten ten fa-
veure van de popularisatie van de filosofie. Dat
heb ik eerlijk gezegd nooit eerder gedaan. Ik
heb simpelweg filosofie – of iets wat daar op lijkt – ge-
probeerd te populariseren en nooit de moeite genomen
mijn activiteiten te verdedigen. Ik weet eerlijk gezegd ook
niet waarom deze activiteit verdediging zou behoeven:
Wat kan er tegen de populariteit van filosofie zijn? Ik
heb biologen nooit horen klagen over de populariteit van
tv-programma's over planten en dieren, terwijl de wis-
kundigen die ik spreek juist met jaloezie naar de biologen
kijken: hadden zij ook maar van dat soort programma's.
Of zoveel populair wetenschappelijke boeken.

Toch kan ik me wel iets van een anti-popularisatie
sentiment voorstellen. Eenzelfde sentiment ken ik vol-
gens mij van liefhebbers van klassieke muziek. Zij vinden
het plezierig wanneer hun muziek voldoende populair is
om de publieke zender Radio4 te rechtvaardigen, maar
gruwelen meestal van André Rieu en Helmut Lotti. Dat is
iets té populair. De kern van hun ergernis zit 'm niet in de
populariteit van een bepaald muziektype: Er zijn andere
artiesten waar klassieke muzikliefhebbers zich niet aan
ergeren, die nog verder van hun smaak afstaan en die nog
populairder zijn dan Rieu en Lotti. Klassieke muziklief-
hebbers ergeren zich aan André Rieu en Helmut Lotti
omdat hun muziek een verkeerd beeld geeft van wat klas-
sieke muziek is. De virtuositeit is minder bij Rieu en Lotti.
En hun repertoire is eenzijdig en weinig subtiel. André
Rieu en Helmut Lotti lijken het brede publiek te vertel-
len dat klassieke muziek hetzelfde is als Johan Strauss in
voetbalstadions.

Is er misschien iets dergelijks aan de hand als filoso-
fen zich ergeren aan zogenaamde “populaire filosofie”? Is
de uitvoering van populaire filosofie misschien minder
virtuoos, eenzijdig en weinig subtiel? Schetst de popu-
laire filosofie misschien een verkeerd beeld van wat *echte*
filosofie eigenlijk is?

Dat zou best wel eens kunnen. En ik ga ervan uit dat
dit in belangrijke mate het probleem is dat sommigen
hebben met die zogenaamde populaire filosofie. Niet de
activiteit zelf ergert, maar de naam die de activiteit draagt:
populaire *filosofie*. Mocht mijn inschatting kloppen dan
stemt dat gerust. Dan is het blijkbaar niet verkeerd om
een groot publiek via krantenartikelen, tv-programma's
en dunne boekjes te betrekken bij vragen als: “Kunnen we
weten of toekomstige generaties last gaan hebben van ons
huidige handelen?” “Moeten we criminelen straffen, die
zich misdragen dankzij een genetisch defect?” en “Mogen

we hopen op een natuur met nog meer soorten?” Maar is
het wel verkeerd om deze activiteit “populaire filosofie”
te noemen.

Eerlijk gezegd interesseert me dit helemaal geen biet.

Hoe populaire filosofie genoemd wordt is mij om het
even. Wat mij betreft wordt het “folosofie” genoemd. Of
“foolosophie”, met nog meer zelfrelativering. Foolosophie is
het gefundeerd twijfelen aan schijnbare vanzelfsprekend-
heden; het door middel van ratio onderzoeken van vra-
gen en mogelijke antwoorden; en foolosophie is het hou-
den van wijsheid. Ik hou van foolosophie. En gelukkig voor
mij houden velen ervan.

Wat mij betreft doet foolosophie ertoe en zijn universi-
teiten er de dragers van. Ik denk dat jaarlijks vele tiental-
len studenten foolosophie willen studeren en dat zij hun in-
zichten en wijsheden later willen vertalen in de dilemma's
van hun tijd. Sommige zullen boeken schrijven en andere
foolosophen inspireren. Maar het zullen geen filosofen zijn.
Filosofen zijn wat anders.

Toch blijft het me bevreemden dat juist filosofen zo
de kriebels krijgen van populaire filosofie, terwijl natuur-
kundigen, biologen, scheikundigen en wiskundigen zich
veel minder lijken te ergeren aan populaire natuurweten-
schap. Geen natuurwetenschapper denkt dat het zinvol
is om een breed publiek te betrekken bij thema's als: “De
symmetrie in de pseudo-gap fase van hoge temperatuur
supergeleiders” en “Kwantitatieve en spatio-temporele ei-
genschappen van proteïneaggregatie in *Escherichia coli*”
Maar ze vinden het allemaal belangrijk en boeiend om
een breed publiek op de een of andere manier bij natuur-
wetenschap te betrekken.

Er is een belangrijk verschil tussen filosofie en vakge-
bieden als wis- en natuurkunde. Van die laatste vakgebie-
den weet men – het brede publiek – dat ze ingewikkeld
zijn en moeilijk te doorgronden. Iemand die wiskunde
voor een breed publiek helder maakt, vertelt niet tussen
de regels door dat wiskunde eigenlijk heel simpel is. Ie-
dereen weet dat het laatste niet het geval is, en het publiek
heeft dan ook vooral respect voor degene die wiskunde
een beetje begrijpbaar maakt. Maar dat filosofie moeilijk
is, dat weet niet iedereen. En door filosofie makkelijk te
maken kan de suggestie worden gewekt dat filosofie ook
gemakkelijk is. Dat kan beangstigend zijn voor acade-
misch filosofen. Stel je voor dat het brede publiek eens
zou gaan denken dat ze eigenlijk iets heel simpels doen.

GroenLinks

ANNA VAN DIJK

In de laatste fase van je studie zijn er vooral twee dingen waar je aan denkt: je scriptie en hoe je hem afkrijgt. Wat daarna moet komen blijft vooralsnog wazig en onbepaald. Maar je verwarde brein blijft wel bezig met de vraag: wat in 's hemelsnaam te doen als ik klaar ben?

Ik heb mijn scriptie afgeschreven in het schitterende Berlijn, waar het hoogzomer was en de stad om me heen deinde en bruipte. Hoe kun je anders dan je op zo'n moment geen zorgen maken over je toekomst? Bovendien was ik vol optimisme aan een stage begonnen en had ik een soort plan om daar te blijven werken en een Duitse carrière te gaan maken. Bij de Grünen, wel te verstaan. Om verwarring te voorkomen: dit was geen helder en goed uitgestippeld plan. Ik had geen strategie. Ik had één houvast: ik wist dat ik theoretisch bezig wilde blijven, maar dat ik daarmee wel iets maatschappelijk relevants wilde kunnen doen. Dus promoveren was afgeschreven en boswachter worden ook.

Er zijn twee scenario's die zich op dit moment in het verhaal hadden kunnen afspelen. Ten eerste had ik inderdaad moeite kunnen doen om in Berlijn een baan te vinden. Dan was ik daar gebleven en niemand weet wat er dan van me terecht was gekomen. Of ik had na mijn stage kunnen besluiten zonder baan terug naar Nederland te gaan. Dan was ik misschien documentaires gaan maken over filosofisch bloemschikken.

Het liep anders. Ik had namelijk het geluk dat ik de directeur kende van een klein wetenschappelijk bureau: dat van GroenLinks. En deze vertelde me dat daar een vacature vrij kwam. Met mijn inmiddels grüne achtergrond en mijn hoofd vol politieke filosofie reisde ik voor een paar dagen naar Utrecht om te solliciteren. Op kosten van de zaak, wat me een gewichtig gevoel gaf. Twee weken later werd ik gebeld met de vraag of ik de baan nog wilde. Nog een paar weken later reisde ik mijn al mijn goeie goed weer naar Nederland, deze keer op een enkeltje.

Ik ben op papier aangenomen als stafmedewerker voor de internationale politiek. In de praktijk blijkt de verdeling over collega's tussen lokaal, nationaal en

internationaal niet echt te bestaan op ons bureau. We zijn met zeven mensen en werken soms samen aan een project, soms alleen. Het uitdagende aan deze baan is vooral dat je zelf veel initiatief moet nemen. Er lagen al wat lopende dingen die ik op kon pakken, maar er wordt wel van je verwacht dat je zelf met veel ideeën komt. Ik werk er nu een maand of drie, en ik heb eindelijk een beetje door wat er allemaal mogelijk is en hoe het werkt.

Toen ik nog studeerde dacht ik altijd: maar wat dóet iemand dan als hij op z'n werk achter z'n bureau zit? Nu, om je een idee te geven: ik ben nu onder andere

bezig met ontwikkelingssamenwerking. Ik hou bij wat daar in de debatten (en dat zijn er op het moment nogal wat) over gezegd wordt en vergelijk dat met de standpunten die de partij erover heeft. Ik ben zowel beschouwend bezig met informatie vergaren, als met kritisch kijken naar de manier waarop GroenLinks met het thema omgaat. Daar kan ik dan (al dan niet met iemand samen) een publicatie over schrijven, waarbij een meningsverschil met de partij niet hoeft te worden geschuwd. Ik ga naar debatten en lezingen en lees veel boeken. En daar word ik voor betaald, echt waar! Het mooie van deze baan is dat je heel veel meekrijgt van de politieke wereld, maar dat je zelf altijd achter de schermen staat. Zodoende loop je tenminste geen gevaar een uitgebluste, gedisil-

lusioneerde politicus te worden.

Ik doe mijn werk vooral als academicus en minder als filosoof. Maar natuurlijk maak ik veel gebruik van alles wat ik heb geleerd bij filosofie, ook inhoudelijk. Dit werk voelt als een verlengde van de studie: veel lezen, veel schrijven en veel discussiëren. Maar tegelijkertijd is er veel veranderd. De week en het weekend zijn echt twee verschillende dingen geworden. Je moet met collega's communiceren zonder iedere ochtend te openen met de woorden 'shit, ik ben brak man'. Je doet je werk niet alleen meer voor jezelf, maar hebt ook een verantwoordelijkheid naar anderen. En dit zijn allemaal dingen die leuk blijken te zijn. Je hoort het wel eens anders, maar persoonlijk kan ik zeker concluderen: het werkend leven is goed!

1984

JORT BLOKPOEL

Daar zit ik dan als vers, nieuw redactielid. De deadline is al verstreken, maar het werk begint pas. Het leek onze gevierde hoofdredactrice een goed idee om mij met een tekstje van mijn hand aan jullie voor te stellen. Vrees niet. Het zal niet over mij gaan dit lapje tekst, maar over een klassieker van de hand van Eric Arthur Blair, die ik verder consequent bij zijn pseudoniem George Orwell zal noemen. Dan blijven er nog twee dingen over die in aanmerking komen als onderwerp. Iedereen die *Animal Farm* heeft gelezen weet dat dit een directe aanklacht is op het communisme, maar ook een doordacht verhaal waar duidelijk uit blijkt dat Orwell Marx had gelezen en begrepen. Allemaal leuk en aardig, maar het kan nog interessanter. Toen las Orwell namelijk Nietzsche. Het resultaat: een onaangename, nare, welhaast angstaanjagende profetie. Het jaar 1984 ligt nu al een decennium of twee achter ons en gelukkig lijkt er weinig verwezenlijkt van Orwells voorspelling, maar dat betekent niet dat 1984 ons niets kan leren.

Er zijn een aantal zaken die naar mijn bescheiden mening 1984 tot een subliem boek maken. Dit begint bij de held van het boek. Een onbelangrijke ambtenaar van 39 jaar oud genaamd Winston. Een magere man met een nare zweer op zijn enkel. Onbelangrijk, oninteressant, onzichtbaar. Het getuigt van een doordachte literaire stijl om zo een personage te kiezen als de held van je verhaal. Het feit dat Winston zo gewoontjes is gecombineerd met een overvloedige *stream-of-consciousness* maakt het onmogelijk om je niet met hem te identificeren.

Ook laat Orwell in 1984 zien dat hij een sterk talent heeft voor het schrijven van politieke leuzen. We kennen natuurlijk allemaal "*Big Brother is watching you!*" Een leus die trouwens naadloos aansluit bij de analyse die Foucault heeft gemaakt van het panopticon. Interessanter zijn misschien wel de drie centrale leuzen van de partij: "*War is Peace, Freedom is Slavery, Ignorance is Strength.*" Door het boek heen leer je steeds beter te begrijpen dat dit slechts schijnbare tegenstellingen zijn en snap je dat er achter het nar-

ratief nog een oneindigheid aan verdiepingen verborgen ligt.

Graag zou ik nog meer vrijgeven over de literaire pareltjes die zich in dit boek ophouden, maar dan vrees ik te veel weg te geven van het verhaal. Daarom nog wat aandacht voor het gedachte-experiment dat ten grondslag ligt aan dit boek. Ik noemde al even de namen Marx en Nietzsche en niet zonder rede. De maatschappij in 1984 is sterk vormgegeven door deze twee filosofen. De maatschappijanalyse berust op Marxistische aannames. Er is een ongelijke verdeling van kapitaal aan het eind van de 19^e eeuw en deze ongelijke verdeling van kapitaal heeft een ongelijke

verdeling van macht tot gevolg. Het interessante van 1984 is dat deze verdeling koste wat kost behouden moet blijven. De partij went hiervoor het mechanisme aan dat Marx ook noemde, kapitaalvernietiging door oorlog. "*The essential*

act of war is destruction, not necessarily of human lives, but of the products of human labor." Het resultaat van dit alles; een kleine groep mensen met heel vele macht en een grote groep mensen met heel weinig macht. Tot zover is het duidelijk dat Orwell niet onbekend is met Marx, maar dat kan men ook uit *Animal Farm* leren. Nu komt voor mij de kers op de van der Valk appelmoes.

Het geniale van het gedachte-experiment is niet in de maatschappijanalyse te vinden, maar in de beweegredenen die ten grondslag liggen aan alle oorlog en kapitaalvernietiging. Hier komt Nietzsche om de hoek kijken en krijgen we een kijkje in de antropologische ideeën van Orwell. Tegen het einde van het boek is het volgende prachtige citaat te vinden: "*You understand well enough how the Party maintains itself in power. Now tell me why we cling to power. [...] we are interested solely in power.*" Helaas moet ik jullie de martelerscène waarin deze woorden gesproken worden onthouden, maar duidelijk is dat er maar één motivatie is voor alles wat de partij in 1984 doet: een honger naar (of wil tot) macht. Laat ik er niet meer woorden aan vuil maken. Als je nu nog niet overtuigd bent dan lukt mij dat echt niet meer. Het moge duidelijk zijn; geweldig boek!

Maatschappij en filosofie gecombineerd in één boek

RENETTA BOS

In 2009 bracht Rob Wijnberg het boek 'Nietzsche en Kant lezen de krant' uit, waarin hij probeert filosofie en journalistiek samen te laten komen. Wijnberg laat in zijn boek verschillende recente voorvallen de revue passeren, die hij behandeld aan de hand van filosofische theorieën. Hij beschrijft gebeurtenissen als de bekentenis van Joran van der Sloot, het wanbeleid van president Bush, de betutteling van de overheid en de norm voor topsalarissen. Dit doet hij aan de hand van kleine essays over verschillende recente onderwerpen, die hij in zeven categorieën onderverdeelt: vrijheid, waarheid & macht, god & geloof, seks & liefde, identiteit, gelijkheid en de staat.

Wijnberg begint zijn boek met een uiteenzetting van de moderne journalistiek, waarbij hij de situatie van het huidige medialandschap ten opzichte van de nieuwsconsument schetst. De informatiestromen zijn volgens hem 'kort en bondig', omdat menig luisteraar geen zin of tijd heeft om naar ellenlange gesprekken of betogen te luisteren. Het probleem bij de 'kort en bondig'-aanpak is dat er vaak weinig tijd is voor diepzinnige redeneringen en uitgebreide analyse. Wijnberg probeert in zijn boek tegengas te geven aan deze ontwikkeling en dus wél de voorvallen op een grondige wijze te bestuderen. Zo probeert hij tot de onderliggende kern te komen, waarbij vragen en eventuele

antwoorden helder worden en het duidelijk wordt wat er precies speelt.

Zijn methode om de recente voorvallen en gebeurtenissen te benaderen met een filosofische kijk is zeer vernieuwend. De gedachte dat filosofie een stoffige studie is en niet voor de hedendaagse problemen gebruikt kan worden, wordt al snel door Wijnberg van tafel geveegd. Hij slaagt erin om veel van elkaar verschillende onderwerpen in een nieuw licht te zetten, waardoor de kern van een onderwerp op een verrassend nieuwe manier getoond wordt. Ook bespreekt hij veel filosofische theorieën even kort en worden de thema's helder uitgelegd, waardoor het boek makkelijk en prettig wegleeft. Er moet daarentegen wel opgemerkt worden dat het boek veel wordt gedomineerd door Geert Wilders en zijn retoriek, dat sommige essays niet noodzakelijkerwijs terug te voeren zijn naar de categorie waar Wijnberg ze in heeft geplaatst en dat de essays onderling niet altijd op elkaar aansluiten. Maar buiten dat is het boek zeker

de moeite waard voor mensen die de items van nu op een dieper niveau met kwalitatief goede argumentatie willen behandelen in plaats van de vluchtige 1-minuut fragmenten op de tv.

Liever de gifbeker

ANDRE KLUKHUHN

De gifbeker is leeg, de laatste slok is doorgeslikt, en net als Socrates zal ik nu verslag doen van het naderende einde.

Het is natuurlijk zeer toe te juichen dat zo'n eigenaardige cursus als *Liever de gifbeker* al die jaren, zelfs met de nodige waardering, onderdak heeft kunnen vinden binnen het curriculum van het departement wijsbegeerte. Daarover van mij geen kwaad woord. Wat wel te betreuren valt is dat er geen vergelijkbaar alternatief voor in de plaats komt. Weliswaar verklaarde Bert van den Brink in het U-blad, gevraagd naar de reden voor het verdwijnen, dapper dat ik met mijn cursus aanvankelijk mijn tijd ver vooruit was (een compliment waarvoor ik hem hartelijk dank), maar dat er intussen in andere cursussen voldoende aandacht wordt besteed aan de onderwerpen die in de *Gifbeker* aan de orde worden gesteld. Dat laatste is uiteraard een beetje grootspraak. Ik heb me met betrekking tot die opmerking al publiekelijk afgevraagd welke docenten er in het vervolg dan de culturele vorming ter hand zullen nemen door met hun studenten naar het theater en het museum te gaan, om maar 'ns één los punt te noemen. En in welke cursus komt dan het grote verband tussen al die losse punten aan de orde, of waar komt, met andere woorden, de voor het overzicht zo onontbeerlijke 'vreemde lus' ter sprake, het verbond tussen al de geestelijke uitingsvormen als filosofie, wetenschap, kunst en godsdienst? Laten we maar gewoon vaststellen dat de ware reden, zoals tegenwoordig zo vaak te doen gebruikelijk, van financiële aard is.

Het antwoord op de vraag wat ik zelf van het verdwijnen van de cursus vind bevat uiteraard zowel een enerzijds als een anderzijds. Enerzijds schrijden de jaren onverbiddelijk voort, heb ik de cursus nu zeven jaar, waarvan vijf jaar na het bereiken van de aow- en pensioengerechtigde leeftijd, mogen geven en zal ik binnenkort *deo volente* mijn zeventigste levensjaar volmaken. Ik ben, kortom, allang geen jonge god meer die spelenderwijs zijn geestelijke en fysieke ongestraft krachten kan aanspreken, en hoe dodelijk vermoeiend studenten kunnen zijn hoef ik hier niet uit te leggen. Ook nog enerzijds zal ik nu meer tijd krijgen om gestaag, maar in mijn eigen tempo, door te werken aan het uitbreiden en vervolmaken van wat ik heel alchemistisch mijn 'Grote Werk' noem: *Alle mensen heten Janus* (voorheen *De geschiedenis van het denken*). Daar ontbreken nog essentiële stukken aan en schrijven is een bezigheid die al doende het beste kan worden geleerd, zodat er ook nogal wat aan de

stijl en de toon te verbeteren valt. Het contact met de collegestof gaat gewoon door en dat zal ik dus niet zo gauw missen. Maar anderzijds zijn studenten zonder twijfel met afstand de leukste, meest aandoenlijke, hartveroverende en vertederende mensen die er zijn. Nog jong genoeg om vol kennishonger in de collegezaal te zitten, maar ook al eigenwijs genoeg om zich niets kritiekloos op de mouw te laten spelden en graag bereid tot het nodige weerwoord. Dat zal ik dus wel erg gaan missen.

Het verdwijnen van 'de Gifbeker' betekent voor mij tegelijk het definitieve afscheid van de Universiteit Utrecht. Ook dat gaat gepaard met een hoog gehalte aan enerzijds en anderzijds. Enerzijds mag de universiteit worden meegegeven dat er binnen dat instituut toch ruimte blijkt te zijn voor figuren met een wat afwijkende habitus, over wiens functioneren men zich met recht kan afvragen wat er binnen een meer 'normale' maatschappelijke context van terecht zou zijn gekomen, waarbij ik de vraag of dat nu nog steeds het geval is maar even terzijde laat. Anderzijds laat ik de universiteit met het tegendeel van een gerust gevoel achter. Er is de laatste jaren al genoeg te doen geweest over het veranderen van een academische in een bedrijfsmatige cultuur, dus dat doe ik hier niet meer. Wat ik dan wel wil doen is mijn gebrek aan vertrouwen in de nabije universitaire toekomst ophangen aan een recent voorval waar ik nog steeds behoorlijk ontdaan van ben. Het was mijn bedoeling mijn zorgen hierover te delen tijdens een met de kerstborrel samenvallende departementale bijeenkomst, ware het niet dat de Nederlandse Spoorwegen hadden besloten die dag geen treinen tussen Utrecht en Amsterdam te laten rijden. Dat zou een teken aan de wand kunnen zijn, maar ik maak graag gebruik van de gelegenheid nu via *De filosoof* nog eenmaal wat collegiale oren te wassen.

Begin december organiseerden studenten uit verschillende studierichtingen van de faculteit geesteswetenschappen een symposium over de invulling van hun onderwijs, onder de titel 'Wijsheid of werk'. De vraag was of het onderwijs meer gericht moest zijn op academische vorming of op de beroepspraktijk. Wat zou je als faculteit nog meer willen dan voor hun onderwijs gemotiveerde studenten die daarover met bestuurders en docenten van gedachten willen wisselen, een zaal verzorgen, sprekers uitnodigen, publiciteit voeren en wat dies meer zij? Er was zegge en schrijve één (1) vertegenwoordiger uit de betreffende universitaire echelons, die twee minuten voor de aanvang van

zijn eigen praatje - 'drukdrukdruk' - binnenkwam en twee minuten na afloop - 'drukdrukdruk' - weer was verdwenen. Maar goed, die ene was er tenminste nog, maar waar waren al die anderen? Ook druk, natuurlijk, maar waar kun je in hemelsnaam druk mee zijn als je niet meer aanwezig kan of wil zijn bij datgene waarvoor je eigenlijk bent aangesteld, bij datgene dus waar je belangstelling, je hart moet liggen? Iedereen zal voor zichzelf wel weer een geldige legitimering voor de afwezigheid kunnen vinden. Mijn zorg moet dan ook niet als een persoonlijk verwijt worden opgevat, maar als een structurele kritiek.

Het gaat dus niet goed met de verzakelijkte universiteit en wie aan deze stelling mocht twijfelen wijs ik er graag op dat de laatste fundamentele wetenschappelijke doorbraken – de ontrafeling van de dna-structuur in 1953 en de ontwikkeling van de siliciumchip in 1957 – meer dan vijftig jaar geleden hebben plaatsgevonden en dat is 'toevallig' precies op het moment dat de universiteit in een bedrijf begon te veranderen. Daarna is er weinig meer gebeurd.

De gifbeker is nu leeg. Het is echter niet mijn einde dat nadert, maar als het zo doorgaat het einde van de universiteit.

Artikel

Vraag en verantwoordelijkheid

FRANS KUSTERS

Al sinds mensenheugenis dient de filosofie haarzelf te verdedigen. Nooit is zij vanzelfsprekend. Over haar bestaansrecht wordt altijd getwijfeld. Maar waarom eigenlijk? Is die twijfel terecht? Dient de filosofie zichzelf te verdedigen? Nog voordat hier een antwoord op kan worden gegeven, als dat al mogelijk is, rijzen weer nieuwe vragen: wat is filosofie eigenlijk? Waarom zou men filosofie bedrijven?

Niet zelden wordt de vraag aan mij gesteld 'is filosofie belangrijk?'. Vanwaar deze vraag? Soms is dit uit belangstelling, maar meestal komt de vraag voort uit onbegrip, onwetendheid of omdat de persoon in kwestie filosofie juist niet belangrijk acht. Net als ik vraagt u zich wellicht af of het überhaupt zinnig is deze vraag te stellen. Of niet al die andere vragen dan ook aan bod dienen te komen. Of er überhaupt een antwoord op te geven is. Niet alleen omdat dit stuk maar een beperkt aantal woorden mag bevatten, maar ook omdat al sinds de oudheid deze vraag in enige vorm naar voren komt. Nog altijd is er geen (duidelijk) antwoord, als die al ooit zal komen!

De opvattingen over deze kwestie lopen, hoe kan het ook anders, weid uiteen. Gedachten verschillen sterk. Is het een wetenschap? Een levenshouding? Is het een streven naar kennis? Naar waarheid? De een zal wellicht een definitie willen geven, terwijl de ander juist zal zeggen dat dit niet mogelijk is. Weer een ander zal vanuit de historie haar waarde willen laten zien, en nog een ander zal er voor pleiten de vraag

eerst goed te onderzoeken. Want ligt daar niet al het antwoord in verscholen? Is het niet juist het stellen van de vraag die laat zien dat filosofie belangrijk is? Is het niet juist filosofie die eenieder voortdurend een spiegel voorhoudt, ook haarzelf?

Wellicht is dat de reden waarom filosofie belangrijk is: het stellen van vragen. De juiste vragen. Maar wanneer stellen we de juiste vraag? Het lijkt inherent aan iedere vraag, dat ze zelf ook weer te bevragen is. Soms is het stellen van een vraag beangstigend, moeilijk. Soms vanzelfsprekend, makkelijk. Nooit mag een vraag echter het zwijgen worden opgelegd. Nooit genegeerd. Hoe mensen ook dachten, denken en zullen denken over filosofie (daarbuiten en daarbinnen), mijns inziens dient iedere filosoof juist deze verantwoordelijkheid te dragen. De vraag een stem te geven. Al ware het alleen al om de vraag zelf in twijfel te trekken!

Het hoogst bereikbare is wellicht, om met Désane van Brederode te spreken, dat het erom gaat dat we minder bevooroordeeld zijn als we ons losweken van dingen die we doorgaans klakkeloos aanvaardden. Een filosoof die zijn verantwoordelijkheid neemt draagt hier aan bij en dat lijkt mij wel degelijk van belang – voor de filosofie en voor de samenleving. Hiervoor moet een filosoof zich wel mengen in die samenleving en wellicht ligt daar het probleem. De terechte kritiek. En reden waarom ook filosofen zichzelf altijd moeten blijven afvragen: is filosofie wel belangrijk? Wat denkt u?

Het vrije individu en de gedesorïenteerde nihilist

GERT CRIELAARD

Paper voor de academische mastercursus; 'wetenschap, publiek en opinie'

In onze liberale samenleving hebben we vrijheid hoog in het vaandel staan. We vinden dat iedereen de vrijheid moet hebben om zijn eigen keuzes te maken, zijn eigen doelen na te streven en zijn eigen mening te verkondigen. De enige beperking van die vrijheid is dat het de vrijheid van anderen in onze samenleving niet in de weg mag staan. Toch zijn we lang niet altijd zo vrij als we denken. Er zijn allerlei individuen, politieke partijen en ideologische groeperingen in onze samenleving die er in slagen ons te overtuigen dat bepaalde doelen meer het nastreven waard zijn dan andere. Deze opgelegde denkbeelden houden ons gevangen en beperken ons in onze vrijheid om autonoom te handelen en autonome keuzes te maken.

Filosofie wordt vaak gezien als een middel dat ons kan bevrijden van dergelijke beperkende denkbeelden. Door kritische reflectie zien we in dat er meerdere manieren zijn om naar de wereld te kijken. Hierdoor wordt ons spectrum aan keuzemogelijkheden breder en onze vrijheid om autonoom te handelen vergroot.

Maar is dit wel echt zo? Is er een positief lineair verband tussen het bedrijven van filosofie en de autonomie van de *homo filosoficus*? Wat als een filosofische evaluatie van een breed spectrum aan mogelijke wereldbeschouwingen er in resulteert dat we niet meer weten welke positie we in moeten nemen? Wat als de filosofische mens eindigt als de vertwijfelde en gedesorïenteerde mens?

Filosoof Ludwig Wittgenstein heeft ooit een pakkend voorbeeld gegeven over hoe een bepaalde visie op de werkelijkheid ons gevangen kan houden. Wittgenstein schetst het beeld van een man die denkt dat hij gevangen zit in een kamer. De enige deur in die kamer opent naar binnen toe, de man denkt echter dat de deur naar buiten toe opent. De man duwt daarom met toenemende frustratie tegen de deur terwijl hij zich niet realiseert dat de deur ook naar binnen toe zou kunnen openen en heeft dus de ervaring dat hij opgesloten zit. Deze situatie illustreert hoe een bepaalde visie op de werkelijkheid ons letterlijk kan beperken in onze vrijheid om autonoom te handelen.

Op dezelfde manier kunnen we ook gevangen gehouden worden door bepaalde morele en ideologi-

sche denkbeelden. Het bedrijven van filosofie is een mogelijke manier om onszelf te bevrijden uit dergelijke beperkende denkbeelden waardoor een groter spectrum aan keuzemogelijkheden zich aan ons voordoet. Zo kunnen we bijvoorbeeld tot de conclusie komen dat abortus, euthanasie, homofilie en polygamie niet bij voorbaat ongeoorloofde keuzemogelijkheden zijn, dat we de zondag in mogen richten zoals we zelf willen en dat het houden van goudvissen niet moreel verwerpelijk is.

De vraag is nu of een toename van het aantal keuzemogelijkheden dat we hebben ons ook daadwerkelijk vrijer maakt. Filosoof Rob Wijnberg is van mening dat dit niet noodzakelijk het geval is. De reden hiervoor is dat de vrijheid om autonoom te handelen zich volgens Wijnberg niet lineair maar parabolisch gedraagt in relatie tot het aantal keuzemogelijkheden dat we hebben. Het marginale effect van een extra keuzemogelijkheid neemt af naarmate het aantal keuzemogelijkheden toeneemt. Sterker nog, een teveel aan keuzemogelijkheden kan zelfs resulteren in een verzwakking van onze autonomie.

Stel je bent bij de drogist en je herinnert je dat je shampoo bijna op is. Het is prettig wanneer je de keuze hebt tussen een aantal shampoos en je kunt kiezen tussen een shampoo die je haar meer volume geeft of een shampoo die je haar meer glans geeft. Wanneer er echter honderd verschillende soorten shampoos staan krijg je al snel het gevoel dat je niet meer weet wat je moet kiezen en uiteindelijk maar min of meer een willekeurige shampoo pakt. De keuze voor die specifieke shampoo lijkt dan veel minder een bewuste autonome keuze dan wanneer je had moeten kiezen tussen drie of vier verschillende shampoos.

Een handeling of keuze is autonoom, zo zegt Wijnberg, wanneer deze voorafgegaan wordt door een bewuste reden. Dit is wat een handeling of keuze onderscheidt van impulsen en reflexen. Wanneer het aantal keuzemogelijkheden te groot wordt neemt het aantal beweegredenen voor een specifieke keuze af en is er in mindere mate sprake van een bewuste autonome keuze. Wanneer we overspoeld worden door een overvloed aan keuzemogelijkheden resulteert dit in een verzwakking van onze autonomie.

Wat geldt voor shampoo is ook van toepassing op morele en ideologische standpunten. Filosofie

confronteert ons met een groot aantal mogelijke manieren waarop we de wereld kunnen zien. Een groot aantal mogelijke manieren om een antwoord te geven op de vraag wat moreel juist is en wat verwerpelijk. Dit kan resulteren in een afname van het aantal beweegredenen dat we hebben voor het innemen van een bepaalde morele of ideologische positie. In het bedrijven van filosofie schuilt dan ook het gevaar dat we eindigen in een soort socratisch *aporia* waarin we geen enkele beweegreden meer hebben tot het innemen van een bepaalde morele of ideologische positie.

Het is niet voor niets dat filosofen vaak goed zijn in het bekritisseren van bepaalde standpunten maar vertwijfeld en terughoudend reageren wanneer hen gevraagd wordt naar wat het moreel juiste is in een specifieke situatie. Een dergelijke houding is onwenselijk wanneer het er uiteindelijk in resulteert dat de we geen enkele morele waarde meer durven te onderschrijven en gedoemd zijn tot nihilisme.

Deze dreiging wordt ook geschetst door filosoof Friedrich Nietzsche in zijn boek *Der Fröhliche Wissenschaft* wanneer hij 'der tolle Mensch' (de dwaas) ten tonele voert. De dwaas, die zijn tijd ver vooruit is, ziet in hoe ernstig 'de dood van God' daadwerkelijk is. De dood van God staat symbool voor het verval van absolute normen en waarden in een periode van verlichting en secularisering. Wat het publiek, in tegenstelling tot de dwaas, niet inziet is dat de

wereld dreigt te verworden tot een beangstigende, donkere en koude plek waar mensen door gebrek aan absolute normen en waarden gedesorienteerde wezens zijn geworden.

De reden dat we het nihilistische scenario willen vermijden is omdat het haaks staat op ons mens-zijn. Een kenmerkend aspect van de mens is dat deze in staat is zijn eigen doelen vast te stellen (autonomie) en welke hij door doelgericht handelen probeert te realiseren. Dit aspect van de mens noemen we ook wel rationaliteit. Het hebben van doelen impliceert echter het onderschrijven van bepaalde waarden. Een doel is iets dat men wil bereiken omdat het waarde voor diegene heeft, doelen zijn nastrevenswaardigheden. Nihilisme staat haaks op het idee van de mens als rationeel en autonoom wezen omdat het in essentie tegensprekt dat er nastrevenswaardigheden bestaan.

De waarde van filosofie is dat het de kracht heeft om ons te bevrijden van beperkende denkbeelden. Het kan ons een breder spectrum aan nastrevenswaardigheden bieden wat ons maakt tot vrijere individuen. Filosofie verliest echter zijn waarde wanneer de filosoof eindigt als een gedesorienteerde nihilist die geen enkele waarde meer durft te onderschrijven. De uitdaging is dus het zoeken naar het optimum. Het optimum waarin we door kritische reflectie onze eigen overtuigingen hebben bevraagd en ons hebben ontdaan van beperkende denkbeelden. Maar het optimum is ook dat punt waar we onze eigen morele identiteit ontdekt hebben, stelling durven nemen en erkennen dat er veel dingen zijn in deze wereld die het nastreven waard zijn.

Ingezonden Post

De rol van de filosofie

Hebben filosofen iets te vertellen aan niet-filosofen, iets dat zij kunnen verstaan en waar ze wellicht ook nog iets aan hebben? Stel dat het antwoord op de vraag nee zou zijn. Stel dat de filosoof door de aard van haar inzichten niet is te begrijpen buiten de kring van haar eigen vakgenoten. Dat zou toch wel een beetje verdrietig zijn. Die filosoof treedt bovengemiddeld nieuwsgierig de wereld in, en verbaast zich over wat haar medemens allemaal als vanzelfsprekend aanneemt. Ze denkt over die vanzelfsprekendheden na, en komt tot nieuwe vragen, nieuwe inzichten. En wanneer ze daarover verslag wil doen blijkt dat ze een taal spreekt die in die wereld niet meer begrepen wordt. Behalve dan door haar mede-filosofen. Als een elitegroep van koks, die zich zo bekwamen in een steeds verdere verfijning van hun recepten dat alleen de andere koks nog een voldoende ontwikkelde smaak hebben om hun gerechten te kunnen waarderen. Als resultaat van hun streven om hun gasten meer te dienen zijn ze alleen elkaar nog ten dienste, en worden de gasten aan hun lot overgelaten.

Gerard Versteegen

Filosofie als Academische bezigheid

Of filosofie een wetenschap is? Zeker niet! Filosofen doen geen enkele waarneembare experimenten, verzamelen geen gegevens en daarom bewijzen ze helemaal niets.

Wat is filosofie dan wel? Filosofie is een academische bezigheid die zich kenmerkt door zeer gestructureerd denken en een zeer kritische houding. Deze bezigheid kan leiden tot nieuwe inzichten, denkkaders en invalshoeken bij fundamentele problemen van de wetenschappen, zoals bij scheikunde of sociologie. Zo kan de conceptanalyse van de filosofie van de geest helpen bij neurowetenschappen en psychologie. De filosofie is op deze manier een ondersteunend hulpmiddel voor de wetenschap net zoals wiskunde ook als hulpmiddel helpt patronen en verhoudingen in gegevens te analyseren en hypotheses te bewijzen.

Maar hoe zit het dan met gebieden die enkel door de filosofie worden onderzocht, zoals ethiek? Over ethiek bestaat op dit moment geen wetenschappelijke kennis. Op het moment dat door de filosofisch inzicht het mogelijk wordt objectieve ethische kennis te ontwikkelen door middel van bepaalde gegevens en experimenten dan zal ethiek worden omgevormd tot ethiologie. Dit wordt dan een zelfstandig vakgebied met haar eigen experimenten. Dit zal gaan op de zelfde manier als de moderne natuurkunde voortkwam uit de fysica. Het is dan geen onderdeel van de filosofie meer.

Hieruit kan worden geconcludeerd dat de wetenschap eigenlijk pas af is, als de filosofie zijn taak heeft voltooid door voor alle vraagstukken een vakgebied te ontwikkelen. En in dit opzicht lijkt de filosoof op de wetenschapper, want beiden streven erna zichzelf onnodig te maken door alle mogelijke

kennis te verzamelen. Het is natuurlijk de filosofische vraag wat "alle mogelijke kennis" is en of dit te verzamelen is...

Olaf Meuwese

Het wordt tijd de onmondigheid in ere te herstellen

Het was een haast aandoenlijke oproep, in de vorige filosoof: laat alsjeblieft wat van je horen! Ook de onmondigheid van Kant werd er maar weer eens bijgesleept. Maar is die onmondigheid, of liever gezegd, de zogenaamde bevrijding ervan door de Verlichting, niet juist het probleem? Hoe komt het dat een blad als de Filosoof, gelezen door allemaal intelligente en erudiete studenten, zo om kopij verlegen zit? Het antwoord ligt voor de hand: iedereen heeft het veel te druk. Waarmee dan? Met de mondige jongen uithangen. Het is namelijk mondigheid wat de klok slaat, tegenwoordig.

Het is alleen niet de mondigheid waar Kant op doelde, waar we zoveel energie aan kwijt zijn. Met zijn 'Unmündigkeit' doelde Kant op 'het onvermogen van de mens om gebruik te maken van zijn verstand, zonder de directie van iemand anders.' Daar moest de Verlichting ons van bevrijden, van dat onvermogen om zelf na te denken. Het zou een maatschappij van allemaal verantwoordelijke en verlicht denkende burgers opleveren. Inmiddels leven we in een maatschappij waar we nauwelijks meer in enige richting worden geduwd door een heersende ideologie, maar die 'Mündigkeit' van Kant, daar is het toch niet echt van gekomen. Zeker, de moderne burger is 'mondig', maar dan in een iets andere betekenis: de moderne burger is geen originele vrije denker, maar een assertieve praatjesmaker, een egocentrische babbelaar met een kort lontje.

Het is een geestdodende en vermoeiende mondigheid, de meeste mensen maken niet gebruik van hun recht zich uit te spreken en zelf na te denken door intelligente stukken te schrijven, mensen maken ervan gebruik door een euro af te dingen bij een bedremmelde groenteboer, om de leraar van hun misschien toch niet zo hoogbegaafde zoontje in te peperen wat een onbenul het is, om tegen de dokter te schreeuwen dat hij maar wat beter zijn best moet doen, als zij dankzij veertig jaar roken nauwelijks meer op adem kunnen komen. Het is een mondigheid die ervoor heeft gezorgd dat de praatjesmakers de baas zijn geworden, de denkers hebben het nakijken. Als een straatvechter moet de moderne burger zich door zijn dag slaan, van de ene mondige medemens naar de andere, om, als je eindelijk doodmoe achter je Filosoof zit, je mondige kinderen nog eens aan je hoofd te krijgen.

Ach, die zalige tijd van de onmondigheid! De tijd dat iedereen nog zijn sociale plaats wist, en er niet over peinsde ruzie te maken met een autoriteit. De tijd dat het leven in de openbare ruimte kalm verliep, volgens duidelijk voorgeschreven patronen, zonder dat je je elk moment van de dag tegenover je uiterst creatieve en individualistische medemens moest verdedigen voor het kleine beetje ruimte dat je innam.

Dat was een tijd waarin er nog kon worden nagedacht! Bezinning! Is het toeval dat er sinds de jaren zestig, het tijdsgewricht waarin echt alle laatste autoriteit overboord werd gegooid, nauwelijks meer revolutionaire filosofen zijn doorgebroken? Natuurlijk niet, de potentieel briljante filosofen hebben het veel te druk met ruziemaken bij de kassa van de Albert Heijn. De filosoof, verzonken in zijn grote gedachten, wordt ruw op zijn schouders getikt. Voordringen, meneer? Wie denkt u wel dat bent? En daar vervliegen zijn briljante gedachten alweer, weggeschoven door het eindeloze gesteggel in onze geweldig mondige maatschappij.

En wat betreft het gebruik van de mondigheid zoals Kant het definieerde, ook daar is niet veel van terecht gekomen. De twintigste eeuw was de meest ruimdenkende van allemaal, God was eindelijk echt overleden, en wat deed de burger met al die verkregen vrijheden? Met het vermogen eindelijk eens zelf na te gaan denken? Achter de eerste de best plebejer met een grote waffel aanlopen. Zich laten ronselen door de fascist.

Want als het op een beetje serieus denkwerk aankomt, dan geeft de burger dat maar wat graag uit handen. Iemand anders moet maar iets bedenken, daar lopen we dan wel met zijn allen achter aan. Maar je moet niet denken dat je zomaar in mijn tuintje kan staan, dan gebruik ik dus wel even mooi mijn door de Verlichting verkregen recht op mondigheid! En ondertussen vrolijk op de eerste de beste populist stemmen, want die weet het toch maar mooi te zeggen.

Nee, het wordt tijd dat al die mondige burgers weer eens de mond wordt gesnoerd, dat we ons weer even gaan gedragen en netjes in de rij gaan lopen, zodat de mensen die daar echt de mogelijkheid toe hebben, weer tijd en ruimte krijgen om eens rustig na te gaan denken. Het wordt tijd de onmondigheid in ere te herstellen!

Michiel Hordijk

On the Role of Philosophy in Relation to Science

If philosophy is to be construed as a science, it must be distinguished from e.g. the natural sciences, as its methods and ends differ markedly from those found in other sciences. Philosophy can, and does, construct (partial) worldviews predicated on empirically acquired knowledge from the other sciences, yet it cannot appeal to the same kind of falsifiability that has become a cornerstone of empirical knowledge acquisition. A philosophical position stands or falls by the perceived likelihood of its underlying assumptions.

Despite this, it is clear that philosophy interacts strongly with the other sciences and it seems to me that, to some extent or another, philosophy can act as part of a positive

feedback loop: it is well placed to analyse the conclusions or implications of empirically acquired information on reality, then relay its own conclusions back to science by having determined the range of circumstances over which the information can be said to hold (idem for the assumptions and simplifications by which the information was gathered) and, if so desired, specify potential directions for future research to take. This can be taken one step further if one considers that it is exceptionally hard to find something one does not have a conception of; philosophy's methods are well suited to fulfil this role.

At the same time philosophy ought to act as a custodian and a means to relativate: baring in mind the simple fact that history has not been kind to dogmatic positions, it is one of the tasks of philosophy to guard ourselves against turning science (or any doctrine of knowledge acquisition that threatens to trespass borders into dogmatism) into the religion of the Cosmic Machine, whose decrees are the laws of nature that tell us who and what we are. Of course, I can only speak for myself, but human beings are *not* walking law books. Most certainly, I am not.

L.

De queeste van de viking

We weten allemaal dat alle Amerikanen denken dat Amsterdam de hoofdstad van Kopenhagen is, en ook dat wanneer je een rondreis door het westen van de States maakt, je tenminste drie keer een 'Most Scenic Highway In The World' tegenkomt. En dat als je in Las Vegas in een bar alleen maar iets wilt drinken, en niet wilt gokken, je meteen voor communist wordt uitgemaakt. En als je een praatje met een Amerikaan maakt, hij na vijf minuten verklaart: "you're my friend", waarop hij zich omdraait en je hem nooit meer ziet. Kortom, Amerikanen zijn knettergek, allemaal, ze zijn oppervlakkig, ze overdrijven graag en ze hebben nog geen topografische kennis ook!

Behalve dan die ene, die verdwaalde viking, die voor ons iedere dinsdagavond optreedt voor een uitverkocht Ruppert 40. Hij is net als zijn illustere voorvaderen de Atlantische oceaan overgestoken, maar dan speciaal om onze geesten te verlichten. Hij is bescheiden, grappiger dan Theo Maassen en Brigitte Kaandorp bij elkaar, hij heeft een diepgang waar een flinke oceaanstomer een puntje aan kan zuigen en hij weet ook nog te vertellen dat Soedan ten westen van Kenia ligt (overigens ligt Kenia ten zuid-oosten van Soedan, maar het is een eind in de goede richting)!

De viking neemt ons mee op een reis door een enorm gebergte. We gaan op zoek naar iets, waarvan we niet precies weten wat het is (iemand beweert dat het een geest is). Voor iedere berg geeft hij ons aanwijzingen, die soms de goede

richting aangeven, maar net zo vaak spreekt hij in raadselen. Hij lijkt onze taal te spreken, maar zijn woorden zijn soms net wolkjes tekst die voorbij lijken te drijven zonder dat we er iets van begrijpen. Verbijsterd blijven we dan achter, we hebben geen idee welke kant we opmoeten, maar beginnen op goed geluk aan de klim; het begin van het pad is wel aangegeven. De eerste klim valt mee, maar eenmaal boven aangekomen blijkt er nog een iets hogere top te liggen. Daarvandaan is het uitzicht weer heel anders dan vanaf de eerste. Zo gaat het de weken erna ook, de ene top volgt na de andere, we komen gekken tegen en marsmannen met pijn, een man die meer verschillende kleuren rood kan zien dan anderen, een vrouw die in een wereld zonder kleur opgroeit en dan, in ons bijzijn, plotseling wel kleuren kan zien, en nog meer vreemde types.

Ik geniet van het avontuur en de uitzichten, maar ben altijd een slechte klimmer geweest en vraag me vaak af, of ik het eind van de tocht zal halen. Tijdens het klimmen moet ik vaak stoppen, de dagen worden korter, het weer wordt slechter en het wordt moeilijker de tocht voor het donker te volbrengen. De moeilijkste berg die we beklimmen heet Churchland. De heer van Churchland blijkt een struikrover, die bang is dat er geesten op zijn berg zitten. Zijn bende overvalt iedere reiziger en probeert hen te beroven van alles wat ze hebben, inclusief het plezier aan de tocht. Met moeite weet ik het mijne te behouden. Het is een donker bos waar we doorheen klimmen, het is mistig, de aanwijzingen van de viking en zijn plotseling opgedoken fee Deedee zijn vaag, ik verdwaal bijna, maar dan tovert Deedee een klein wolkje weg en laat me het vervolg van het pad zien, en ik haal de top met hulp van mijn reisgenoten. Daarna komt er, tijdens de afdaling, een geest van een gentleman, die ontsnapt is aan de struikrover, en die zegt dat we die boef niet zo serieus moeten nemen: "geesten bestaan nu eenmaal, en de struikrover krijgt ze toch niet weg!" De route die we volgen, zegt hij, kun je niet alleen beschrijven aan de hand van de hoogteverschillen: de uitzichten en alle vreemde verschijnselen die we onderweg zien, doen er ook toe. Over die verschijnselen wordt druk gediscussieerd: sommigen beweren dat ze echt zijn, anderen denken dat het zinsbegoochelingen zijn.

Na een paar weken neemt het gemor onder de groep toe. Er zijn er die terugkeren, of een kortere route willen nemen. Anderen klagen over de viking: waarom spreekt hij steeds in raadselen, waarom geeft hij de wegwijzers niet wat eerder zodat we ons beter kunnen voorbereiden, de bergen zijn toch al zo hoog en de weg is zo moeilijk te vinden! Er vliegt zelfs een net-niet-rotte tomaat voorbij. De viking deelt daarop briefjes uit, waarop we mogen aangeven wat we van de tocht vinden. Hij vertelt ons daarna dat de meesten van ons een betere wegwijzering willen. Later maakt hij er een grapje over: als hij een echte reisleader was, dan zou hij wel goede aanwijzingen moeten geven, zegt hij lachend. Hij laat ons ook een foto zien van een andere touroperator: bij hem kun je de route volgen via een kortere weg en hij is ook veel duidelijker, bij hem staan er zelfs bordjes langs de route! Maar de viking wil ons zoveel mogelijk van het landschap laten zien en laat ons daarom een langere route volgen, met hogere bergen en mooiere, wijdere

uitzichten. En hij wil dat we zelf de weg zoeken. Hij wil zijn aanwijzingen best iets duidelijker maken, maar bordjes neerzetten onderweg, nee, dat doet hij niet.

We gaan dus weer verder, dagtochten van 10 uur, met hoogteverschillen van 1500 meter zijn geen uitzondering, maar mijn uithoudingsvermogen neemt toe, ik slaag er steeds beter in de raadselen van de viking te ontcijferen en ik krijg er vertrouwen in dat ik de tocht ga uitlopen. We komen door een landschap met veel dieren, vooral honden en katten. Er wonen mensen die beweren dat deze dieren geen gedachten hebben, sommigen van hen menen daarom dat ze met de dieren kunnen doen wat ze willen. Vol afschuw lopen we verder, er volgt zowaar een makkelijke wandeling, door een prachtig, heuvelachtig landschap met dieren waarvan de eigenaar zegt dat ze wel bewustzijn hebben. Hij wil graag onderzoeken hoe dat zit, en is het niet eens met de brute methoden van zijn burens (en hij blijkt die andere touroperator te zijn!). Wat de wandeling door het heuvellandschap ons nu vertelt over het gebergte, is ons echter nog niet duidelijk.

Een paar dagen later moeten we weer briefjes invullen: de viking wil weten wat we tot nu toe gezien hebben, of we ons alle landschappen, mensen, geesten en verschijnselen wel goed ingeprent hebben, of we enig zicht hebben op hoe het gebergte in elkaar zit en hoe het ontstaan is. Dat zorgt voor wat spanning: veel mensen blijken te veel naar het pad en te weinig om zich heen te hebben gekeken onderweg. We hebben een paar dagen rust in een bos vol bomen met lichtjes erin. Dan volgt het laatste deel van de reis, met nog een paar hoge toppen, en midden in het gebergte duikt een kermis op, en we wagen ons in de achtbaan die emoties heet. We worden heen en weer geslingerd door g-krachten, maar wat zou het leven zijn zonder deze verschijnselen en het feit dat we ze waarderen, zouden we, als ze er niet toe deden of niet echt waren, ons ooit nog op een kermis, of aan een wandeltocht wagen? Zouden er dan nog wel kermissen of georganiseerde wandeltochten bestaan?

Aan het eind moeten we een reisverslag maken voor de viking. Dat is de makkelijkste opdracht van de reis: bergwandelen is voor mij het mooiste wat er is en de reis was een van de zwaarste, maar ook de boeiendste die ik ooit gemaakt heb, dus:

*** This was the Most Scenic Hike in the world, and Our Tourleader is the Best ! ***

Henriëtte Hessink

Call for papers fora Dryadecommissie

Beste studenten en docenten,

In navolging van de zeer succesvolle docenten- en studentenfora waar respectievelijk Jan van Ophuijsen en Niels van Miltenburg een paper hebben gepresenteerd, wil de Dryadecommissie van de FUF wederom studenten en docenten uitnodigen hun paper te presenteren voor een breed publiek van geïnteresseerden.

We bieden studenten de mogelijkheid verder te discussiëren over hun bachelor- of masterscriptie, of te oefenen met spreken voor bijvoorbeeld een congres. Docenten bieden wij een platform om papers waar zij aan werken te presenteren aan studenten en een breder publiek van collegae. In een notendop: meer interactie tussen studenten en studenten, docenten en studenten en docenten en docenten. Dus: student, wil jij graag opbouwende kritiek van geïnteresseerde medestudenten en -docenten over een onderwerp dat jou heeft gegrepen? Docent, heeft u graag feedback vanuit het perspectief van de enthousiaste student, of dat van een collega waar u niet direct mee samenwerkt?

Stuur dan uw paper of artikel naar dryadecommissiefuf@gmail.com! De Dryadecommissie zal met u contact opnemen. En studenten: schroom niet, je wordt niet 'afgemaakt' of iets dergelijks; we zijn geïnteresseerd in *jou* te helpen aan een podium waar je iets aan hebt. Stuur je iets in, bereid je dan voor op weliswaar kritische, maar voornamelijk productieve feedback op jouw paper en presentatie. De Dryadecommissie hoopt op veel inzendingen van beide docenten en studenten, immers: wat wij, studenten, weten en kunnen is afhankelijk van onze betrokken leermeesters. En om heel eerlijk te zijn: waar zijn zij nu zonder ons?

De Dryadecommissie,
Leon Geerdink, Bob Coenraats, Peter Sperber, Henk van Gils en Dascha Düring

Call for kopij volgende editie

Zo, bij deze delen we je het thema van de komende editie mee. Pampadam: ... LIEFDE & LUST. En wacht heel even voordat je wellicht je *gut-reaction* laat overnemen: het is eigenlijk best een interessant thema. Laten we beginnen bij de Grote Filosofen: wie van hen was nu eigenlijk gelukkig in de liefde? Ik heb het er meermalen met vrienden over gehad, conclusie: vind je er meer dan vijf, wordt het discutabel wat je verstaat onder 'Grote Filosoof'... Betekent dit iets, sluit het één het ander uit? Hoe verhouden liefde en het leven van de Filosoof zich tot elkaar? Lust, daarentegen, lijkt eerder compatibel met filosofie; denk Schopenhauer, wellicht Nietzsche, de hedonisten, Freud en Darwin (in zoverre je deze onder de filosofie wilt scharen)... Hoe fundamenteel is lust vanuit het wijsgerig- antropologisch perspectief? Moet zij meegenomen worden indien wij een uitpuittend beeld van de mens willen vormen, of is ze juist iets dat *niet* geïncorporeerd moet worden in het beeld van de reflexieve mens? Of is juist liefde fundamenteler dan lust?

Laat het ons weten, we zijn benieuwd naar wat *jij* vindt. Stukken onder de 400 woorden kunnen bij ingezonden post, wil je een artikel insturen dan kijken we er ietwat kritischer naar, maar we willen ook graag langere stukken plaatsen! Dus, e-mail je stuk naar de.filosoof@phil.uu.nl, we zijn benieuwd!

Document Diensten Centrum de Uithof

Wij kunnen het volgende voor u produceren:

- Print- en kopieerwerk van visitekaartje t/m A3
- Posters van A2 t/m A0
- Promotieel printwerk;
 - Gepersonaliseerde mailings
 - Gepersonaliseerde kalenders
 - Bedrukte t-shirts & buttons
- Produceren van readers
- Allerlei vormen van nabewerking

Waar vindt u ons:

Hugo Kruytgebouw
Padualaan 8, kamer W 003
3584 CH Utrecht

telefoon: 030 253 35 41
e-mail : ddcu@ddcu.nl

